

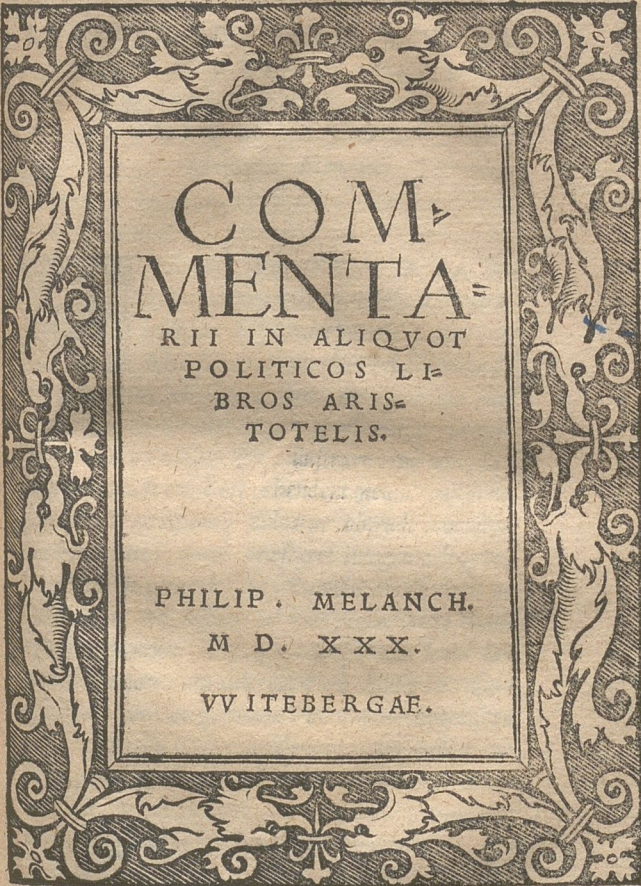

Georg 1203

Georgs-~~B.~~

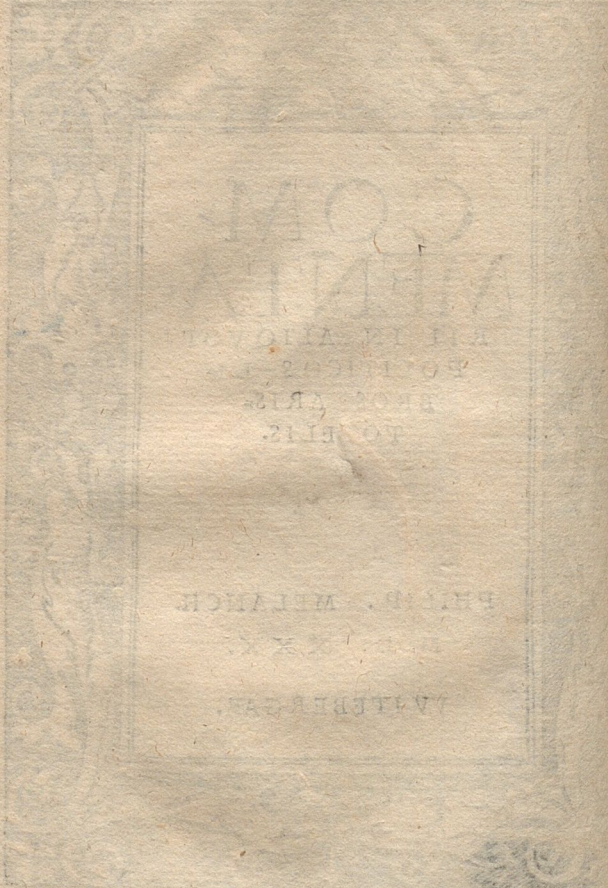
3

COM
MENTA
RII IN ALIQVOT
POLITICOS LI
BROS ARIS
TOTELIS.

PHILIP. MELANCH.
M D. XXX.
VV ITEBERGAE.

24

CLARI
TRI
CO

moribus app
ad communen
puos locos in
quia nonnulli
per hanc o
autor mutilatu
hi mihi inico
testis, princip
textus Aristote
borem te autor
esse studio uer
de. Incepi ita
telligi potest A
tuti sunt, gra
modo perspicu

CLARISSIMO VIRO EQVES-
TRIS ORDINIS VLRI-
CO SILLINGO COM
PATRI SVO
Philippus Me-
lanch. S.D.

VEMADMODVM AN-
tea in aliquot Ethicis libris Aristotelis
insignes locos interpretati sumus, &
ostendimus, quomodo Philosophiam de
moribus approbet Euangelium, & quomodo eam
ad communem vitam transferre possimus, ita preci-
puros locos in Politicis libris illustrare cepimus. Sed
quia nonnulli fortasse reprehendent meum consilium,
& per hanc occasionem uideatur obtrudi iuuenibus
autor mutilatus, quem praestaret integrum legere,
hi mihi inuicem placandi sunt. Tu mihi certissimus es
testis, principio iustam me interpretationem tocius
textus Aristotelici instituisse. Suscepi enim hunc la-
borem te autore, cum uiderem te mirabiliter incensum
esse studio uerae ac germanae Philosophiae cognoscen-
dae. Incepi itaque Graece praelegere, quia melius in-
telligi potest Aristoteles ab his qui mediocriter insti-
tuti sunt, graece loquens, quam latine. Etenim non
modo perspicuitas deest latine interpretationi, sed
A ij meo

meo iudicio propemodum tota res est alia. Nouum enim oracionis genus in latina lingua decipit lectorem, ut uidere nequeat Aristotelem de rebus notis, & positus in quotidiana uitæ consuetudine loqui, ad quam nisi conferantur istæ disputaciones, intelligi neutiquam possunt. Nam isti procul errant, qui somniant eas, tanquam de alio quodam mundo scriptas esse. Sed quia decerant auditoribus græci codices, & in tanta desidia iuuentutis nemo scriberet, mutanda mihi fuit instituta interpretandi ratio.

Deinde cum & latini libri nulli nisi mendosissimi haberentur, decurrimus eo, ut iudicemus maxime profuturum, si præcipuos locos exciperem, & illustrarem, ut summam disputationum Aristotelis populari genere oracionis tractatam, & ad comunem uitæ consuetudinem, ac nostros mores accommodatam scholastici tenerent. Non ucto intrarum quo minus integrum Aristotelem legant, si qui uolent, Idq; si quis faciet, scenciet hanc nostram enarracionem, multis illius disputacionibus lumen afferere. Ac specimen extat interpretationis in Ethica scriptæ, quod ait quidam minucius esse, quam ut illorum librorum dignitati conueniat. Mihi uero nihil facilius esset, quam non solum magnitudine uoluminum, sed etiam copia & uarietate rerum antiquos interpretes, quantumuis uerbosos uincere, sed in scholis omnino
modum

modum quo
diu detinca
in his literi
parent ado
quæ scienci
cum ad ut
lia scripse
dere, præse
tate, ut res
tas controu

Idem
illos locos,
oribus disci
explicabim
principia,
ac deriuat
gibus uidere
humanitatis
quæ ostendi
officiorum
nos uiros m
ri posse, qu
deracione
lucubracion
re suscepta
ut hanc nos

et alia. Nouum
a decipit lecto-
de rebus notis,
tudine loqui, ad
aciones, intelli-
errant, qui som-
mundo scriptas
æci codices, et
iberet, mutanda
o.

ullum nisi mendo-
ut iudicaremus
locos excerpe-
utationum Aristo-
actatam, et ad
ic nostros mores
. Non ucto inter-
legant, si qui uo-
c nostram enara-
ous lumen affera-
is in Ethica scrip-
quam ut illorum
uero nihil facilius
uoluminum, sed
quos interpretes,
in scholis omnino
modum

modum quendam esse talium rerum oportet, ne nimis
diu detineantur ingenia destinata maioribus artibus,
in his literis, quæ tantum in hoc traduntur, ut præ-
parent adolescentiam ad alias principes disciplinas,
quæ scienciam reipublicæ regendæ continent. Itaque
cum ad utilitatem, non ad ostentacionem hæc scho-
lia scripserim, æquum est ueniam mihi conce-
dere, præsertim cum dederim operam in hac breui-
tate, ut res magnas, atque utiles ad iudicandas mul-
tas controuersias doctorum hominum, complecterer

Idem faciam in Politicis libris, Eligam enim
illos locos, qui plurimum usui esse poterunt in superi-
oribus disciplinis. Hos pro uirili patefacimus, atque
explicabimus. Nam hi libri tradunt elementa seu
principia, ex quibus leges in rebus publicis sumptæ
ac deriuatæ sunt. Ac prodest his qui uersantur in le-
gibus uidere fontes illarum et principia. Et quædam
humanitatis pars est, non esse rudem huius doctrine,
quæ ostendit causas omnium honestorum ac ciuiliū
officiorum in natura positas. Ego quidem statuo bo-
nos uiros nullo spectaculo alio magis affici ac delecta-
ri posse, quam harum rerum pulcherrimarum consi-
deracione. Tibi autem suauissime Compater, hanc
lucubracionem dedicare constitui, ut quoniam te auto-
re suscepta est, imponam tibi uicissim aliquid negotij
ut hanc nostram Philosophiam aduersus quorundam
iniqua

iniqua iudicia defendas, quæ mihi quidem plus uide-
tur habere utilitatis, quam rixæ illæ superiorum in-
terpretum. Sed hac de re tibi iudicium permitto,
qui tot iam annos cum doctissimis hominibus in Italia
& germania uersatus, in hoc doctrinæ genere mul-
tum operæ sumpstisti. Id quod meo iudicio honorifi-
cum est tibi, q̄ ad natalium splendorem duxisti cogni-
tionem earum arcium addendam esse, quæ cum uo-
centur liberales, ab ingenuis hominibus in primis
coli debebant. Siqui apud Germanos ex equestri or-
dine literas discunt, alias artes magis quam Philoso-
phiam amant. Quare tu cum nouo exemplo, ad alia
studia Philosophiam addideris, semper iudicauit te
plurimi faciendum esse. Et ob eam causam inicio me
singulari studio in amicitiam insinuauit tuam, quam
postea sanctissima necessitudine etiam astrinxi, cum
te ad filioli mei Georgij baptismum abhibui testem,
Qua in re cum tanta insit religio, ut dulcissimum pa-
tris nomen cum his communicetur, qui una inician-
tur pueros, facile intelligi potest arctissimo nos uincu-
lo coniectos esse. Neq̄ mihi dubium est, quin tu pro
tua pietate hanc coniunctionem plurimi facias quæ
quidem esset utriq̄ nostrum iucundior, si filiolo meo
uita longior contigisset. Ostenderat enim is iam quod-
dam ingenij lumen, unde spem concipiebamus futu-
rum nobis uoluptati. Idq̄ ad alias causas accessit eti-
am ut

ut eius morte
ex animo no
acrem admo
cio mihi prop
officio comm
ut intellig
ter has
dia,
fici
u

ut eius morte incredibilem dolorem acceperim, quem
ex animo nondum eicere possum. Habeo itaq; satis
acrem admonitorem tuæ necessitudinis cuius recorda
tio mihi profecta gratissima est. Hoc etiam priuato
officio commotus sum, ut hos tibi libellos dediarem,
ut intelligeres te a me plurimi fieri, cum propa
ter has tuas uirtutes, ac honestissima stu
dia, tum propter hanc nostram coniun
ctionem quæ propter societatem pa
trni nominis, arctissima iun
dicari debet, Vale
foeliciter.

A iiij IN

em plus uide
periorum in
m. permitto,
nibus in Italia
genere mul
cio honorifi
duxisti cogni
quæ cum uo
us in primis
equestri or
uam Philoso
mplo, ad alia
r iudicauit te
am inicio me
tuam, quam
ustrinxi, cum
obui testem,
isimum pa
una inciant
no nos uincit
quin tu pro
i facias quæ
si filiolo meo
n is iam quod
banus futu
s accessit eti
am ut

IN POLI

TICA ARISTO
TELIS.

POLITICA ARS EST
continens generalia quædam præ
cepta de ordinatione ciuitatis. Si-
cut Architectonica ars est qua for-
mæ ædificiorum describuntur.
Ita Politica certam formam ciuita-
tis describit, disputat de rerum diuisione, de conu-
bijs, de magistratibus, de legibus, de populi officijs
de contractibus, de pœnis.

Sed inicio magnopere opus est discernere
Politiciam ab Euangelio & imperitorum opinionem
conuellere qui somniant Euangelium nihil esse aliud
nisi Politicam doctrinam iuxta quam ciuitates consti-
tuendæ sint. Hic error non una tantum ætate mirabi-
liter perturbauit Respublicas, dum fanatici homines
abrogatis alijs legibus conantur iuxta Euangelium,
ciuitates constituere. Sed uidimus exempla plura
quam uellemus nostris temporibus, quare primum
hic monendus est lector quid intersit inter Politiciam
doctrinam & Euangelicam, & quomodo approbet

EUANG

Euangelium
declaranda
cina longe
longe lateq
Medicina
Ita Politica
lium perti
ut Medicu
republica
habent cog
lium patre
piuat per
politijs om

Pol
in uita, de
contractib
lia apud o
sas, alie
anus alias
spacijs uti
Efras apu
Hierosoly
in Iudea
nec magis
tus, quam
Euangelij

I
O

RS EST
quædam præ
ciuitatis . Si
est qua for
describuntur .
formam ciuita
ne , de conu
populi officijs

est discernere
opinionem
nihil esse aliud
uitates consti
etate mirabi
matici homines
Euangelium ,
empla plura
are primum
ter Politicam
odo approbet
Eu48

Euangelium Politicam doctrinam . Nos ad hanc rem
declarandam hac utemur similitudine . Sicut medi
cina longe lateq; ab Euangelio distat , Sic Politicæ
longe lateq; distat ab Euangelio , et quemadmodum
Medicina continet doctrinam quæ ratione constat .
Ita Politicæ ratione constat , nec magis ad Euange
lium pertinet quam Medicina . Sed ut optabile est
ut Medicus pius sit , ita optandum est ut sit pius is qui
republicam gubernat . Artes ipsæ tamen nullam
habent cognationem cum Euangelio . Nam Euange
lium patefacit iustitiam æternam quam corda concia
piuat per fidem , interim iubet foris uti legibus et
politij omnium gencium apud quas uiuimus .

Politica uero est doctrina de externa actione
in uita , de rerum possessione , de successione , de
contractibus et similibus rebus , hæc non sunt simi
lia apud omnes gentes . Aliæ leges sunt apud Per
sas , aliæ Athenis , aliæ Romæ . Sicut autem Christi
anus alias alio uestitu utitur , seu ut alibi alijs dierum
spacijs utitur , ita licet ei uti cuiuscunq; loci Politia ,
Esras apud Persas iudicat res ex Persicis legibus .
Hierosolymis iudicat ex Iudaicis legibus . Centurio
in Iudea Iudaicis legibus utitur . Romæ Romanis
nec magis ista ad Euangelium pertinent quam uesti
tus , quam ipsa dierum spacia . Et hoc discrimen
Euangelij et Politicæ nosse ualde conducit ad rea
tinentiam

A . p

142
tinentiam tranquillitatem & augendam reuerentiam
erga magistratus, Vere enim sediciosi iudicandi sunt
isti qui cum doceant Euangelium, irrumpunt in alicuiam
functionem, ferunt leges de diuisione hereditatis,
de tributis, de contractibus, de poenis malefactorum,
Sicut multis locis concionatores uetant suspendi
fures, ferunt leges de decimis, Damnant publice receptos
contractus &c. Vuicleff ualde tumultuatur & contendit
decimas non esse soluendas ociofis sacerdotibus.
Capito contendit ut principes remittant aliquid de annuo
tributo. Cinglius uocat uectigalia Harpyias. Alij uenationes
publicant. Anabaptista damnant iudicia &c. Hi errores
preterquam qd impij sunt etiam labefaciunt tranquillitatem
publicam, Quare prodest aduersus hanc impietatem bene munitum
esse, & recte tenere discrimen Euangelij & Politices,
ac scire qd Euangelium ad cordis iusticiam pertineat,
non pertineat ad ciuilem statum. Imo approbet omnes
formas rerum publicarum, modo sint consentaneae
rationi, sicut approbat architectoniam aut medicinam
rationi consentaneam.

Pauci in Ecclesia fuerunt scriptores qui satis
perspexerunt hoc discrimen, Ita qd Pontifices inuas-
erunt imperia, arrogauerunt sibi ius transferendi
regna. Nos igitur diligenter obseruemus maximum
interuallum inter Euangelium & politicam esse, Et
politica

politica omni-
ne consensio
ologus uelit
irridere, qd
tur. Ita iure
ciuitates gub-
sati sint. Ve-
causas cur la-
substituunt,
ges mutare p-
Et quemadm-
quo tigno ex-
trahit omniu-
existere, C-
publicae reg-
nem prohibe-
modi, quia se-
Plurima ext-
morum uiro-
monio Ducis
si quis alius,
mus, nec tra-
satus, sed ia-
gocijs tocuis
plurimum ap-
rem ingenij

reuerentiam
iudicandi sunt
punit in alie
ione heredita
nis maleficio
erant suspendi
unt publice re
tumultuatur
s ociosis sa
es remittant
at uectigalia
Anabaptista
quam q. una
in publicam,
m bene muni
uangelij &
dis iusticiam
m. Imo ap
e, modo sint
hite & coniam
res qui satis
fices inuase
ransferendi
s maximum
am esse, Et
politia

politias omnes approbati ab Euangelio, si cum ratio
ne consenciant. Ac uidete quæ sit stulticia. Si quis The
ologus uelit medicinam exercere nonne hunc omnes
irriderent, quia artem quam non didicisset profiteretur.
Ita iure irridentur concionatores, qui uolunt
ciuitates gubernare, cum nunquam in Republica uer
sati sint. Veteres leges abolent cum non intelligant
causas cur late sint, & una lege abrogata infinitas
substituunt, Verum est enim illud Platonis, ueteres le
ges mutare perinde esse ac hydræ capita præcidere.
Et quemadmodum in edificio ruunt omnia uno ali
quo tigno exempto, Sic unius legis mutatio ruinam
trahit omnium, Qua ex re necesse est infinitos motus
existere, Quare omnes magni uiri & periti rei
publicæ regendæ clamitant, Omnem legum mutatio
nem prohibendam esse, quantumuis habeant incom
modi, quia semper mutatio reipublicæ plus affert malè
Plurima extant in hanc sententiam præcepta sum
morum uirorum quæ alias recitabimus. Nunc testi
monio Ducis Saxonicæ Fridrici contenti erimus, qui
si quis alius, uir fuit Reip. in toga gerendæ scientissim
mus, nec tantum in administratione domestica uer
satus, sed iactatus in maximis & periculosissimis ne
gocijs totius imperij Germanici. Huius auctoritas
plurimum apud nos ualere debet tum propter singula
rem ingenij diuinitatem, qua præditus fuit, tum
propter

propter longum usum rerum. Itaq; quocies ad hunc de-
ferebatur exemplum, quod mutationem aliquam alla-
turum uideretur, pertinacissime aduersabatur, subij-
ciens rationem his uerbis. Es macht beuuegung.
Hac uoce significabat summa cura prouidendum esse,
his qui tenent Respublicas ne sererentur ulla oca-
siones aut caussa motuum, Semel excitati tumultus,
postea multis seculis non consulescunt.

Vt igitur Socrates inico suae Politiae dimisit
e sua ciuitate Poetas, ita nos Theologos non qui-
dem ciuitate eijcimus, sed tamen a gubernaculis reia
publicae remouebimus, ne nouas leges ferant, &
rogabimus eos ut suum faciant officium, & Euange-
lium pure tradant. De fide quae est aeterna iusticia.
De poenitencia, de Caritate. Haec priuata doctrina
est piorum, sicut priuata ars est medicina, Interea
sinant reges ac principes ad coercedos impios fer-
re leges, & munire pacem iudicij & poenis. Ita
Christus praecipit, Reges gentium dominantur, uos
non sic, Vetus enim priuatos homines pretextu Euan-
gelij publicas leges mutare & imperia inuadere, Ha-
bent exemplum Christi, habent Apostolorum qui
non abolerunt Romanas leges, non attigerunt
Politica, tantum Dei noticiam priuatim sparserunt
in pios. Sed facio finem cum hac de re sepe alias
dictum sit.

Quod

QVOI

P

Eua

eternam qu
do ad cohe
dam doctri
bat Euang
culturam,
& politica
Hunc locu
tem magist
sunt, & q
sciencia pr
commissum
Deinde sub
Dei uicarij
ordination
tam esse, u
rimum lun
te sunt, u
animancia
in conseru
natura ren
hominum

QVOD EVANGELIVM AP-
PROBET POLITICAS
ORDINATIONES.

Euangelium tradit iusticiam spiritualem & eternam quæ paucorum est, interea opus est munda ad coercendos impios tanquam carcere alia quædam doctrina, uidelicet, Politica. Vt autem approbat Euangelium alias artes uitæ necessarias, ut agriculturam, Architectonicam, Ita etiam approbat leges & politicas ordinationes rationi consensientes. Hunc locum Theologus illustrare debet, ut dignitatem magistratuum ac legum intelligant, & qui præ sunt, & qui parent. Id primum magistratuum conscientie proderit, cum scient se gerere munus a Deo commissum, petent & expectabunt a Deo auxilium. Deinde subditi maiore religione parebunt, tanquam Dei uicarijs, quia sentient magistratus & politicam ordinationem perinde ad uitæ utilitatem a Deo conditam esse, ut hæc rerum uniuersitas, ut hoc pulcherrimum lumen Solis, ut uices temporum a Deo conditæ sunt, ut terræ fecunditas est donata ad alendam animantia. Imo præsentiam Dei propius cernimus in conseruacione rerum publicarum quam in illa ipsa natura rerum. Nam in tanta se uicia diaboli, in tanta hominum malicia, non possent consistere res publicæ,

nisi

Quod

nisi a Deo conseruarentur, Nunc defendit Deus po-
litias, & uindicta quam magistratus exercet, uere
est opus Dei. Ideo in Psalmo inquit Deus. Ego dixi
Dij estis. Vbi Deus palam testatur a se constitutos
esse magistratus, ait enim, Ego dixi, id est, ego ordi-
naui magistratus. Quod Deos uocat testatur eos offi-
cium gerere diuinum & Dei uicarios esse. Est igitur
bona res politica ordinatio, sicut & Paulus docet
Roma. xiii.

Hec sunt inculcanda animis hominum, ut
mangifaciant presentes leges & magistratus eisq;
religiose pareant. Quales autem esse leges debeant
non magis ad Euangelium pertinet quam qualia Phar-
maci danda sint laborantibus Febri.

Ad haec male consulunt suae tranquillitati The-
ologi dum affectant imperia. Nulla enim res in uita
habet aut plura aut maiora pericula quam admini-
stratio Reipublicae, quare & Demosthenes in-
quit, se si posset retexere suam uitam, malle certam
mortem obire quam ad Rempublicam accedere, etiam
si certo sciret summos se honores consecuturum esse.
In tot periculis Deus adest rite uocatis, non adest his
qui per ambitionem apessunt rempublicam non
uocati etc.

IN PRIMVM LIBRVM
POLITICORVM,

Sicut

Societatem per
ra ducit.

Prim
Societatis. P
maris & fœn
lijs, ciuitatem

D in

ad societatem

Hic locus per

Racio sumitu

cuius usus no

ficit frustra

sis ωοιέ. Α

πρωτος συς

γωρ η τελ

ωε εσι ου

πισου ωων

εχουσα οω

φονση ηω

μαλτα,

αν υ αρετη

Χρισου, η

μη πολιτικ

ICVT ETHICA DE PRI

uatis moribus disputant, & ex natura
caussas uirtutum colligunt, ita politica
disputat de societate civili & officijs ad
societatem pertinentibus & causas societatis ex natu-
ra ducit.

Primus igitur locus est in hoc libro de causis
societatis. Est itaq; initium societatis coniunctio
maris & foemina, Inde tanquam coloniam ex fami-
lijs, ciuitatem deducit.

D inde colligit rationes, quod homo natura
ad societatem ducatur, non tantum utilitatis gratia.
Hic locus pene isdem uerbis extat apud Cice. in offi.

Racio sumitur a signo, quia homini sermo datus est
cuius usus non est nisi in societate. Natura autem nihil
facit frustra οὐτε γὰρ ὡς φαρμὰ ματην ἢ φύ-
σις ποιῆ. Addit Encomium societatis civilis ὁ δὲ
πρῶτος συστάσας μεγίστων ἀγαθῶν αἰτιος, ὡπερ
γὰρ καὶ τελευθέρῃ βελτίστον τῶν ζώων ἄνθρω-
πός ἐστι, οὕτω Ἐχωριότερ νόμου καὶ δικῆς χα-
ρίστον πάντων, χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία
ἔχουσα ὄπλα, ὁδὲ ἄνους ὄπλα, χωρὶ φύσιν
φρονεῖ καὶ ἀρετῆ, οἷς ἐπὶ ταυαντία ἐστὶ χεῖρα
μάλισα, διὸ ανοσιότατον καὶ ἀγριώτατον
ἀνὺ ἀρετῆς, καὶ πρῶτον ἀφροδισια, καὶ ἐδωδὴμ
χάριστον, ἠδὲ δικαιοσύνη πολιτικὸν ἢ δὲ δι-
κα πολιτικῆς κοινωνίας ταξίς ἐστὶ. Sere

ndit Deus po-
exercet, uere
eus. Ego dixi
se constitutos
est, ego ordi
statur eos offi
sse. Est igitur
Paulus docet

ominum, ut
istratus eisq;
eges debeant
n qualia Phar

quillitati The
im res in uita
uam adminia
sthenes in-
malle certam
cedere, etiam
uturum esse.
non adest his
ublicam non

V M

Sicut

Sæpe admonui in Aristotele diligenter obseruandam esse methodum. Nullus enim melior est artifex methodi, quam Aristoteles. Itaque, uel ob hanc solam causam legi debebat, ut ab eo sumeremus exempla methodi, hoc est iusto ordine docendi aliquid. Vt autem aliæ artes incipiunt a quibusdam communissimis principijs natura notis, qualia sunt apud Geometricas. Totum est sua parte maius. Quæ alicui tercio sunt æqualia, inter se sunt æqualia. Ad hunc modum hæc ars sua habet principia, a natura seu fine hominis sumpta.

Homo est ad societatem natura conditus.

Prima societas est legitima coniunctio maris & foeminae.

Nunc atrox alia principia.

Ex prima societate, domus oritur, in qua sunt parentes, liberi, serui.

In societate multorum necesse est alios præesse, alios parere.

Et colligit causas seruitutis & imperij ex natura. Natura enim imprudenciora, & imbecilliora parent prudencioribus & forcioribus, quia habent opus alieno ductu, consilio, defensione. Eius rei signum affert ex hominis partibus, In homine aliæ partes naturaliter seruiunt, aliæ naturaliter præsumunt ac dominantur.

dominantur
eiores
dire.

Que
tam apte ex
rij & seruitu
us habet, po
ut de Imperi
istere posse,
sse sunt in n
lendam ducu
ssas naturæ
constituenda
hoc est Philo
nes sententia
explicare. F
munes senten
quantur. Ne
ciuilia, quæ
munium sen
Societas ciu
sunt leges la
ritatem mag
Inter
Ethicis dixi
nes igitur ser

dominantur, similiter igitur in multitudine, prudentiores natura præesse debent, & imprudentiores obedire.

Quem non delectet hoc loco acumen, cum tam apte ex hominis partibus fontes & causas imperij & scrivitutis inter homines colligit, cum nihil prius habet, postquam societatis causas ostendit, quam ut de Imperio dicat, ut significet societatem nullam existere posse, nisi Imperio contineatur. Ut igitur impressæ sunt in naturam causæ, quæ nos ad societatem colendam ducunt, ita sciamus etiam impressas esse causas naturæ hominis, quæ nos ducant ad imperia constituenda, & ad parendum magistratibus. Atq; hoc est Philosophi officium tales leges seu communes sententias in natura scriptas animadvertere, & explicare. Rhetores uocant theses, huiusmodi communes sententias, quia his positis, alia multa consequantur. Nascuntur itaq; ex his thesibus postea iura ciuilia, quæ sunt tanquam hypotheses harum communium sententiarum, Societas ciuilis est colenda, Societas ciuilis non potest sine imperio retineri. Hinc sunt leges latæ de ui publica, de his qui ledunt autoritatem magistratum, &c.

Interim meminerint Scholastici id quod & in Ethicis dixi, Ius naturæ uere esse ius diuinum. Omnes igitur sententiæ de ciuili societate quæ bona & fir-

B

ma con

ligerenter obseru
n melior est arti
el ob hanc solam
remus exempla
aliquid, Ut au
communissimis
apud Geomet
yæ alicui tercio
d hunc modum
natura seu fine
a conditus.
oniunctio maris
tur, in qua sunt
est alios præ
imperij ex na
& imbecilliora
s, quia habent
. Eius rei sig
mine aliæ par
ter præsumt ac
dominat

ita consequentia colliguntur ex natura, pro diuinis
legibus erunt habenda, atq; colenda. Nec leuis est
autoritas talium sententiarum ducenda, Ut enim ocu-
lis diuinitus mirabile quoddam lumen donatum est ad
uidendum, ita ratio diuinitus habet lumen quoddam
ad iudicandas res ad corporalem uitam necessarias,
Neq; uero propterea omnium Philosophorum soma-
nia pro oraculis habenda sunt, sed delectus adhiben-
dus est, quæ sententiæ certa de causa affirmentur,
quæ sine demonstratione dicantur. Tota res enim ad
Dialecticam & demonstrationes reuocanda est. Ille
tantum inter leges naturæ numerari debebunt, quæ
in demonstratione coherent. Multa ridicule dispu-
tant Stoici & alij, quæ cum non habeant satis firmas
causas, iure repudiantur, sicut in medicina aut archi-
tectonica multa reijciuntur in quibus, quamuis in spe-
ciem quedam similia ueri insint, tamen cum agitata
& excussa sunt, uicia deprehenduntur.

Sed redeo ad Aristotelcm, ut hunc locum, quo
in hoc primo libro non alius est utilior, explicem,
cum imperij & seruitutis similitudinem in hominis
partibus ostendit, simul deprehendit duas imperij
seu dominij species, Ac facile est uidere ex his tan-
quam ex fontibus, omnes illas species imperij ac ser-
uitutis, quas enumerant Iuriconsulti, ortas esse.

Prior species uocatur δὲ σὺνοικίῳ imperi-
um quæ

am quasi di-
perat corpo-
anima agita-
anuales mo-
domino, ac
pecudes uim
ci argute fing
μωτηρ, hoc
cic oritur ac
sine certa leg
lis fuit Reg
nunc ferunt
ubi princeps
tanquam pec
rat Tyrannu

Alter
sue πολιτ
dominatio q
lege, & pro
appetuum u
imperia in re
dicetur. Et
rium, uideli
re, & defen
sit, quid noc
studet defen

um quasi dicas herile dominium, quo modo anima im-
 perat corpori, Corpus enim cogitur obtemperare
 animæ agitanti ac mouenti, nec habet sine anima pec-
 culiaries motus, sicut seruus cogitur obtemperare
 domino, ac prorsus in aliena potestate est, aut sicut
 pecudes uinctæ coguntur sequi ducentem, Vnde Græ-
 ci argute fingunt δεσποτικὴν dictum esse quasi δεσ-
 μωτικὴν, hoc est, iniicientem uincula, Ex hac spe-
 cie oritur acerbissima forma imperij in qua dominus
 sine certa lege tenet potestatem uitæ & necis. Quæ-
 lis fuit Regum apud Barbaros olim autoritas, &
 nunc serunt talem esse formam imperij apud Turcas,
 ubi princeps pro arbitrio facit omnia, Et subditi
 tanquam pecudes coguntur parere, quidquid impe-
 rat Tyrannus.

Altera imperij species, dicitur βασιλικὸν
 siue πολιτικὸν imperium, hoc est regia seu ciuilibis
 dominatio quomodo mens imperat appetitioni, certa
 lege, & propter illius utilitatem. Neq; temere cogit
 appetitum ut obtemperet, Ex hac oriuntur legitima
 imperia in rebus publicis de quibus infra libro tercio
 dicitur. Et in hac specie magis lucet, quid sit impe-
 rium, uidelicet prospicere alienæ utilitati, guberna-
 re, & defendere alios, quia mens uidet quid pro-
 fit, quid noccat, & regit ac cohercet appetitum, &
 studet defendere salutem uniuersi corporis. Ab hoc

B ij exemplo

ra, pro diuinis
 . Nec leuis est
 i, Ut enim ocu-
 donatum est ad
 umen quoddam
 m necessarias,
 ophorum soma
 lectus adhiben-
 a affirmentur,
 nota res enim ad
 andanda est. Ille
 debebunt, que
 ridicule dispu-
 rant satis firmas
 dicina aut archi
 quamuis in spe-
 ten cum agitata
 ur.
 hunc locum, quo
 rior, explicem,
 nem in hominis
 it duas imperij
 erc ex his tan-
 s imperij ac ser-
 , ortas esse.
 Timō imperia
 um quæ

exemplo sumit sententiam, quæ uulgo sepe citatur.
τὸ δυνάμειον τῆ διανοια. προσαρ, ἄρχον
φυσικ, καὶ δεσποτικῶν φυσικ. Quod prestat consi-
lio, naturaliter imperat reliquis.

Postquam has imperij & seruitutis species
proposuit, docet eas in familia existere. Nam ad
familie imaginem, postea ciuitatem constituet, ideo
primum multa de Oeconomia disputat, Pater familias
dominatur seruis δεσποτικῶς, Liberis regia do-
minatione. In uxorem micus esse imperium conue-
nit, quod πολιτικῶν uocat affinc regio.

Hic disputari solet, Quare Aristoteles dicat,
quosdam nasci seruos cum Iurisconsulti doceant
seruitutem nature contrariam esse, & Iure natura-
li omnes homines ab inicio liberos esse natos. Hoc sic
explicandum est. Aristoteles de causa eius seruitutis
loquitur, quam sic uocant Iuris consulti. Iurisconsul-
ti autem de effectu loquuntur seu de certa forma ser-
uitutis, Seruitus apud Aristotelem significat imbeci-
llitatem ingenij, cui opus sit regi alicno consilio.
Apud Iurisconsultos significat certam formam qua
uictor continet uictos, Et quidem litigat Aristoteles
cum his qui sciunt hanc seruitutem nature con-
trariam esse. Ostendit enim q̄ habeat causas in natu-
ra positas, scilicet imbecillitatem ingenij, quæ cum
nascatur

nascatur cu
consilio, Si
mendii & co
neris human
terdum præ
tum corpus
primunt, ac
docet nos
præstancior
quam quorsu
nox, Honor
homines ser
in natura ser
uitutis in nat
hendit Arist
cupiditate li
nar, ἡσυχία
tutis iure ge
accusare po
poris, qui p
hoc est, ad
seruitutem co
de re alias sa
re lectorem,
depeum, Hon
hec seruitut

sepe citatur,
ἡ ἀρχὴ, ἡ ἀρχὴ
ἡ ἀρχὴ

uitutis species
e. Nam ad
constituet, ideo
Pater familias
eris regia do-
berium conue-
regio.

Aristoteles dicit,
insulti doceant
iure natura-
natos. Hoc sic
cius seruitutis
ti. Iurisconsul-
erta forma ser-
gnificat imbe-
icno consilio.
a formam qua
gat Aristoteles
a natura con-
austas in natu-
enij, quæ cum
nascas

nascatur cum hominibus necesse est eos regi alieno
consilio, si qui regi se non paciuntur, hi ui oppri-
mendi & continendi sunt, ut reliqua multitudo ge-
neris humani conseruari possit, sicut a corpore in-
terdum præcidi membra corrupta oportet, ne to-
tum corpus pereat. Hic igitur præstanciora opa-
primunt, ac ui continent imbecilliora, quia natura
docet nos, propositis hominis partibus, &
præstanciora debeant præesse ac dominari. Quan-
quam quorsum opus est hac subtili disputatione? Illa
dox, Honora patrem & matrem, Subijcit omnes
homines seruituti. Cum autem & illa sententia sit
in natura scripta, sciendam est uere causas ser-
uitutis in natura positas esse. Recte igitur repre-
hendit Aristoteles illos qui immoderati & iniusta
cupiditate libertatis accusant, & ut ipsius uerbis
utatur, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀρχῆς formam serui-
tutis iure gentium receptam. Sed nos multo iustius
accusare possemus fanaticos homines nostri tem-
poris, qui pretextu Euangelij, uulgus ad pilcum,
hoc est, ad libertatem uocarunt, & contenderunt
seruitutem contra Euangelium esse. Verum quia hac
de re alias sæpe diximus, in præsentia satis est mone-
re lectorem, q. sicut Euangelium non abolet hoc præ-
ceptum, Honora patrem & matrem, ita nec imperia,
nec seruitutem improbat, sed suo testimonio confirmat

B ij ac do

ac docet oportere ad coercentes impios & armatos
es in mundo existere regna, & seruitutem. Et ijs
rebus utuntur sancti, sicut alijs bonis Dei creaturis.

III.

Nondum absoluit Oeconomiam, sed postquam
familiam numeravit, disputandum etiam est de ea con-
sruanda atq; alenda. Docet igitur duplicem esse ra-
cionem rei familiaris comparandæ. In his altera na-
turalis est, altera arte excogitata.

Naturalis ratio comparandæ rei familiaris
has habet Species.

Pecuariam,

Agriculturam,

Venacionem, cum qua prædatoriam coniungit, qua
& ipsa est honesta, & naturæ consensu si exer-
cetur in bellis legitimis, debet enim magistratus bel-
la gerere, ad depellenda latrocinia.

Quarta species Mercatura est, qua res do-
mi natæ uenduntur, ut his distractis quibus abunda-
mus, alia importemus, quæ alioqui desunt nobis.
Hanc uocat Oeconomicam mercaturam, eamq; lau-
dat, Est enim necessaria ad uitam, eaq; oportebat
etiam uti homines ante usum nummi, cum permutatio

ne rea

ne rerum su-
quisq; quibus
qua res domi-
bus personis
gociari turp

Arte

de, habet ar-
municari de-
lis est Mera-
mus ut rursu-
non usus, se-
quia cum E-
enim docet
re, hic calli-
cet questus
dctur propi-
modum def-
turi erant.
tura, quæ
est opus hic

Nu

gitatas, ac
Aristoteles

ne rerum suarum aut operarum ea quæerere unus
quisq; quibus indigebat. Est autem hæc mercatura,
qua res dominatæ uenduntur hodie quoq; illustri-
bus personis, ut uocant, permissa, quibus alioqui ne-
gociari turpe est.

Arte excogitata ratio rei familiaris comparanda
est, habet artes, & operas, quæ tamen liberaliter com-
municari debent. Operarum locatio seruilis est. Tali-
lis est Mercatura, quam uocant κατηλική, cum emi-
mus ut rursus carius uendamus, seu cuius finis est,
non usus, sed questus. Hanc uituperat Aristoteles,
quia cum Emptionis finis esse debeat usus, Natura
enim docet nos usus & necessitatis causa contrahe-
re, hic callide uidetur alius finis excogitatus, uidelicet
questus. Hæc calliditas odiosa est, quia non ui-
detur proprie ad necessitatem comparata, & prope-
modum defraudat alios, qui tantum usus causa empta-
turi erant. Siqua sunt alia uicia in hac specie merca-
turæ, quæ magis hominum, quam rei sunt, ea nihil
est opus hic recitare.

DE USURA.

Numeratur & usura inter species arte excogitata,
ad rem familiarem comparandam. Porro
Aristoteles uituperat eam, & dicit contra naturam

B iij esse,

esse; quia numus sit inuentus, non ut gignat numum;
sed ut sit medium in empzione mercis. At in usura
numus gignit numum, unde & Græci τόκορ
appellant a τίντω. Est enim usura lucrum quod
ad mutuum accedit, seu ubi præter sortem soluitur
aliquid propter mutuacionem. Verba Aristotelis
hæc sunt, Libet enim ascribere, quia sæpe citan-
tur a doctis uiris in hac disputatione de usura.

Ευλογώτατα μισῆται ἡ ὀβολοσάτις
καὶ διὰ τὸ ἄπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι
τὴν κτήσιν, καὶ ὅτι ἐφ' ὧν ἐπορίσθη. με-
ταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάρις, ὃ δὲ τόκος
αὐτὸ ποιεῖ πλέον, ὅθεν καὶ τὸ νομα, τοῦτ'
ἐληφερ. Ὁμοίᾳ γὰρ τὰ τικτόμηναι τοῖς
γεννώσιρ αὐτὰ ἐσιρ, ὃ δὲ τόκος γίνεται
νόμισμα, νομίσματος, ὡς καὶ μάλιστ'
παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστίν.
Id est, iure habetur odio usura, quia per eam quaeritur
numus numo, cum non ad hoc institutus sit.
Est enim propter commutacionem, Usura autem se-
ipsam auget, unde & nomen Fœnoris accepit,
quia genita sunt similia gignentibus, & in Foeno-
re gignit numus numum, itaq; hæc ratio comparanda
pecunie maxime est præter naturam.

Ex hæc

Ex
multas cr
contra nat

In
potest usu
aliquid exi
tus a re. E

Item
debet tran
ra transfe
ficat. E
fructifican
Nam qui a
ager natur

Hi
Christiano
denus Ch
ges prob
admodum
cionibus
torum per
dicant hon
que perm

gnat numum;
At in usura
Græci τόκο
lucrum quod
rem solvitur
a Aristotelis
sepe citan
usura.

βολοσας
ατος ειναι
ριον με
δε τοκος
ομα τουτ
υλλα τοις
οι γινεται
η μαλιστα
μωρ εσι
er eam que
stitutus sit.
a autem sca
is accepit
in Foeno
cio compa
am.

Ex has

Ex hac racione Aristotelis colligunt alias
multas eruditi homines, quibus ostendunt usuram
contra naturam esse.

In rebus in quibus usus est consumptio, non
potest usus a re separari, et pro usu seorsum
aliquid exigi. At in usura uenditur usus, separa-
tus a re. Est igitur contra naturam.

Item, Res quæ natura non fructificat non
debet transferri pro re fructificante, At in usura
transfertur pecunia, quæ natura non fructi-
ficat. Et tamen exigitur aliquid tanquam ex re
fructificante. Igitur usura est contra naturam.
Nam qui agrum cloeat, iure aliquid percipit cum
ager natura ferat fruges.

Hic disputant recentiores, utrum liceat
Christiano exercere focnus. Nos breuiter respon-
demus Christiano licere uti contractibus quos le-
ges probant, et iudicant honestos esse, quem-
admodum licet Christiano uti alijs politicis ordina-
tionibus. Quanquam autem leges ueteres impera-
torum permisissent usuras, tamen non probant, nec iu-
dicant honestas esse. Non enim omnia probant leges
quæ permittunt. Non enim possunt leges omnia uicia

B p tollere ex

collere ex rebus publicis, sicut nec medici omnes
morbos corporum sanare possunt, quosdam etiam
morbos uentant irritare medicamentis. Ita leges quæ
dam uicia quæ longa consuetudine confirmata, sine
magno incommodo non possunt tolli, dissimulant
& ferunt. Non igitur exercebit Christianus usu-
ras. Vietur autem alijs contractibus legitimis, quos
probat Magistratus. Multi hoc tempore miras Tra-
goedias agunt de contractibus qui nostris temporibus
in usu sunt. Nos meminisse conuenit, qd iudici-
um de contractibus, non pertinet ad priuatos homi-
nes, aut docentes Euangelium. Tota res ad magi-
stratum reijcienda est. Is debet pronunciare qui con-
tractus sint probandi, sicut Medici est pronunciare,
quæ pharmaca danda sint in feбри, quæ in pleuritide.
Itaq; non est permittendum concionatoribus, ut sibi
sumant iudicium de contractibus, præsertim con-
tra iudicium publicarum legum, quarum cum auctori-
tas labefactatur, necesse est maximos exoriri motus in
rebus publicis. Illud magis pertinet ad eum qui doc-
cet Euangelium, ut admoneat, & leges publicas re-
ligiose colendas esse, & quod uti liceat contracti-
bus omnibus, quos probant leges. Neq; uero leges
inhumaniter accipi debent, sed ita ut tempo-
ribus non nihil concedatur. Satis est in negocijs ci-
uilibus probabili ratione uti. Non ubiq; demonstra-
tiones

tiones aut
Habent in
est ep w
nem. Nec
negocijs f
qui public
dicium
do

medici omnes
osdam etiam
ta leges que
firmata, sine
dissimulant
istianus usua
gitimis, quos
e miras Tra
tris tempora
it, q̄ iudicia
iuatos homi
es ad magis
ciare qui con
pronunciare,
in pleuritude
ribus, ut sibi
esertim con
a cum auctori
roriri motus in
cum qui do
s publicas rea
ut contracta
uero leges
s, ut tempo
negocijs ci
demonstra
tiones

tiones aut exactissimæ rationes querendæ sunt,
Habent iusta medium quoddam, sed id accipiendum
est ἐν ᾧ λόγῳ, iuxta aliquam probabilem ratio
nem. Nec conscienciæ ad unam aliquam in talibus
negocijs formam alligandæ sunt, satis est eas obse
qui publicis legibus ac magistratibus. Horum iudicium
sequi tutum est in rebus civilibus, modo
do ut non procul a natura discedant,
sed habeant aliquam suam
sententiæ probabili
lem causam.

SECUN

SECUN

DVS LIBER POLI-
TICORVM.

ECVNDVS LIBER
totus est Historicus, Recitat enim
uarias Politias, ac primum Platonis
Politiam reprehendit, qui uoluit
omnia communia esse omnibus
etiam uxores ac liberos. Hæc est enim Socratis in
libris de republica apud Platonem sententia. Aristoteles
aliquot rationes collegit, quibus ostendit hanc sententiam
Platonis cum natura hominis pugnare et
nullo modo probari posse. Ego uero etiam in inicio duxi
admonendum esse lectorem, ut meminere legitimam
diuisionem rerum ac formam connubiorum, ordinati-
onem Dei esse quæ non potest humano consilio mutari.
Sicut uices temporum æstas, Hiems, Nox, Dies,
cursus solis et aliorum astrorum motus non possunt
humana ui mutari. Imperiti homines qui putant
sine consilio Dei politias existere, hi presentibus
offensi uicibus rerumpublicarum quærent alias formas
constituendarum ciuitatum, dum cogitant cas
in alium

in alium sta
Hic error n
q legitima p
Si quis hoc p
statum retin

Rec
rum consen
Consulti eru
cium seu iur
sus a natura
est probatio
dem turper
turpem esse
coniugia es
educatio et
esset incerta
na seruare
ram. Relin
rebit uxori

De
probatio.
randis et
non possun
spicuum e
communi
tem hom

N
in alium statum humano consilio transferri posse.
Hic error in ius eximendus est animis & sciendum,
& legitima politia & rerum diuisio, sit opus Dei.
Si quis hoc sibi persuasit facile intelliget presentem
statum retinendum esse ac mutari non posse.

Recte igitur sentit Aristoteles diuisionem re-
rum consentaneam esse nature. Hoc est quod iuris
Consulti eruditissime dicunt. Esse eam iuris gen-
cium seu iuris naturalis. Platonis uero Politia pro-
fus a natura adhorret. Primum de coniugio, facilis
est probatio. Sicut ratio naturaliter iudicat cæ-
dem turpem esse, ita iudicat promiscuum coitum
turpem esse. Item, Ratio iudicat oportere certam
coniugia esse, alioqui soboles esset incerta, quare
educatio & cura alendi frigeret. Item, si soboles
esset incerta, accideret ut nulla sanguinis discrimi-
na seruarentur in concubitu, quod est contra natu-
ram. Relinquet homo patrem & matrem & adha-
rebit uxori suæ &c.

De rerum communicatione etiam facilis est
probatio. Causæ non sunt pares in bonis compa-
randis & conseruandis communiter, Ergo bona
non possunt esse communia. Antecedens per-
spicuum est, quia ignaui cum uiderent se ex
communium sumere non essent laboraturi.
Item homines cupidi, uel glorie, uel po-
tencia

LIBER

Recitat enim
Primum Plato
endit, qui uo-
esse omnibus
Socratis in-
cia. Aristote-
ndit hanc sen-
pugnare &
in incio duxi-
it legitimam
um, ordinati
onsilio nua-
Nox, Dies,
non possunt
qui putant
presentibus
alias for-
ogitant cas-
in alium

14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Sed nescio quo errore acciderit, ut passim multi applauserint sententia Platonis, quantumvis inhumanae, et opinor quosdam Theologos nouitate aptos, ut fit, hanc sententiam nimium amasse. Errant autem qui docent rerum communicationem iuris diuini esse, ac multo magis errant qui docent in Euangelio praecipere, ut res in commune conferantur, et tamen hic error pertinaciter haeret in animis stultorum. Adco ut etiam in decretis dis. octa. quidam scripserit $\tau\omega\tau\gamma\rho\alpha\phi\eta\rho$, his uerbis, Iure diuino omnia sunt communia omnibus. Porro dum haec persuasio tenet animos non potest fieri quin exoriantur homines fanatici qui per superstitionem contendant res in commune conferendas esse, hinc necesse est exoriri maximos motus in rebus publicis. Atqui ius diuinum et Euangelium iubent nos seruare Politicas ordinationes et in his legitiman rerum diuisionem, Sicut docet praecipuum, Non furaberis. Item Roma. xiiij. Hac de re alias copiose dictum est, tantum hic leuiter at

ter attinger
us igitur sta
ni aut Euan
fit Iuris diu
rum motuum
quidem text
beat Epigra
ostendit Deu
fionis, Sic e
res et recto
neri.

Quo
munia esse,
minis natura
originis. Ne
peccatum or
Iuris natura
risconsultos
li omnia sint
re statu loq
rum diuision
est, id natu
sententia doc
etatem occup
li. Est autem
admonendi l

ter attingere uolui lectoris admonendi causa, Rectius igitur statuemus rerum diuisionem esse Iuris diuini aut Evangelici, & haec uoces quae communio rerum sit Iuris diuini aut Evangelici, quia sunt magnorum motuum semina neuiquam probandae sunt. Et quidem textus in decretis dist. octa. quanquam habeat Epigraphen negligenter scriptam, tamen clare ostendit Deum esse auctorem legitime rerum diuisionis, Sic enim inquit, Iura humana per imperatores & rectores seculi Deus distribuit humano generi.

Quod uero aiunt Iure naturali omnia communia esse, Sic excusant, quod ad incorruptam hominis naturam referatur, qualis fuit ante peccatum originis. Nos cum loquimur de presenti statu post peccatum originis recte dicimus diuisionem rerum Iuris naturalis esse. Nec existimo apud Veteres Iurisconsultos reperiri hanc uocem, quod Iure naturali omnia sint communia. Nam isti de presenti natura statu loquuntur, cui uident necessariam esse rerum diuisionem. Itaque sic dicunt, Quod ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur. Haec sententia docet naturali ratione dominium seu proprietatem occupatione contingere, idque ratione naturali. Est autem Racio naturalis Ius naturale. Haec dixi admonendi lectoris causa, ne quem decipiant uoces ille

in off

142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

I I.

Aristoteles pergit recitare plurimarum ciuitatum leges quae passim legentibus historias obuia sunt In fine disputat de legum mutatione, quod periculosa sit, Hac de re quanquam & alias dicet, tamen opera reprecia

re precium
cias. Verba
αβ δμ αφ η
αρχόντ' ου
δσορ βλα
θαζ. Scntit
eciam si qui
inter omnes
regenda, pl
nem. Ideo,
endis euiden
nes scribit le
gem laturus
collo in laqu
strictus auct
dotus dicit,
os mores co
tura patria,
gendi optim
esse patrias
ges mutant
bit eum colu
magistatu s
to confert,
ta sepe, Sic
borum licen

ommuniationem
eritis, & oca
erroribus. Nul
em quam reli
magistratus.
esse uoces illa,
quis uociferat
ationem oppo
n hoc mandato
quis contendet
ationem oppo
ndinationes rea
ci Roma. xiiij.
erum commu
e q. impossibile
uitijs. Nam ig
a ius nature,
lore uultus tui

imarum ciuita
ias obuia sunt
quod periculosa
t, tamen opca
reprecia

re precium est, meminisse quasdam huius loci sententias. Verba sunt hæc, Φανερόν ὡς ἑατέρου ἐνία
αε ἀμαρτίας, καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν
αρχόντ' ἂν γὰρ τοσούτον ὠφελήσεται κινήσας,
ὄσον βλαβήσεται τοῖς ἀρχαῖσι ἀπαρτῆρ' ἐθῶσ
θαε. Sentit enim receptas leges non esse mutandas,
eciam si quid habeant incommodi, Atq; hoc conuenit
inter omnes sapientes uiros & peritos Reipublicæ
regendæ, plerunq; perniciosam esse legum mutatio
nem. Ideo, inquit, Vlpianus. In rebus nouis constitis
endis euidens esse utilitas debet &c, Et Demosthe
nes scribit legem fuisse Locris, ut si quis nouam le
gem laturus esset, exponeret eam prius populo in scripto
collo in laqueum, qui si lex displicuisset, statim con
strictus auctorem nouæ legis strangularet. Et Hero
dotus dicit, insanire eos qui patrias leges & patri
os mores contemnunt, quia natura ita amemus insti
tuta patria, ut si omnibus hominibus facultas sit eli
gendi optimas leges tamen unumquenq; electurum
esse patrias, Taxantur & in sacris literis isti, qui le
ges mutant. Ecclesi. x. Qui dissipat septem morde
bit eum coluber. Loquitur enim ibi multis uerbis de
magistratu formam Reipublicæ mutante, quam sepe
to confert, & ut serpentes penetrant in hortos diru
ta sepe, Sic ait futurum, ut talis magistratus impro
borum licenciam armet aduersus Rempublicam. Sed

C meo ius

in eo iudicio nihil efficacius dehortatur a consilijs mu-
 tandi receptas leges, quam si sciamus, legitimum
 statum Reipublicæ, Dei ordinationem esse, & hono-
 re affici debere propter Deum, ut res sacras, etiam
 si habeat aliquid incommodi. Verum hic quæri po-
 test, quatenus sint dissimulanda legum uicia, Aristo-
 teles hoc in Ethicis docet. Leges debent consentire
 cum Iudicio naturali rationis humanæ. Proinde si
 quæ omnino repugnant Iudicio naturæ & corrup-
 punt naturam, hæ sunt mutandæ, Sed si paululum
 discedant a ratione, hæ tolerari debebunt. Ut si quis
 sinistra melius utitur quam dextra, non est cum in-
 commodo traducendus in diuersam consuetudinem.
 Ita nec leges mutari debent, si paululum discedant a
 natura, quia non abit res sine maximis motibus. Ut me-
 dicus in ægro corpore non omnes malos humo-
 res ciet, Ita in Republica ad quædam uic-
 cia conuiuendum est. Fui in hoc loco
 longior, quia magna & necessa-
 ria sapientia est scire quæ
 quædam uicia legum
 dissimulanda, ac
 toleranda
 sint.

TERTI

alijs nascantur
 principia si
 Aristoteles
 sunt ex nat
 in primo li
 tura ad soc
 est coniugi
 Hic
 seruandam
 mus. Hinc
 & seruitu
 necessaria
 dominantur
 & uidit in

TERTIVS

LIBER POLITI-
CORVM.

AEPE ALIAS DIXI
Aristotelem optimum methodi ar-
tificem esse, quare & in his li-
bris diligenter considerandum est,
quomodo ordine alia praecepta ex
alijs nascantur, Vt in alijs artibus communissima
principia sunt inicia arcium, Ita cepit in hoc libro
Aristoteles a communissimis sentencijs, quae sumptae
sunt ex natura hominis seu a fine hominis. Proinde
in primo libro tractauit haec principia. Homo na-
tura ad societatem conditus est. **PRIMA** societas
est coniugium.

Hic addit quae ad domesticam societatem con-
seruandam necessaria sint, & quae sint partes do-
mus. Hinc aliud oritur principium quod dominium
& seruitus ad societatem hominum retinendam
necessaria sunt. Et quod natura postulet ut alij
dominentur alij seruiant. Hic ualde acu-
te uidit in natura imperij & seruitutis inicia
C ij esse no-

TERTI-

esse nobis propofita. Hinc propagatur ciuitas, cum
multæ domus feu familiæ certo foedere coniungun-
tur.

Est & in fecundo libro thefis tractata de re-
rum diuifione. Ab his principijs paulatim crefcit
ars. Nunc enim libro tercio incipit definire ciuita-
tem, ac ciues, & recenset uarias formas imperij
in ciuitatibus. Repetitiui autem fuperiora ut metho-
dus cerni poffet quam magnopere prodeft obserua-
re, ut incia & progrefiones, feu fontes & ordi-
nem rerum in arte traditarum intelligamus. Porro
quemadmodum fupra præcipuos locos tractauimus,
Ita hic excerpemus ea quæ plurimum habent in hac
communi uita utilitatis, Ac prudens auditor diligen-
ter animaduertere debet quis ufus harum difputatio-
num effe poffit. Quædam profunt ad forenfia ne-
gocia, ut quæ de Vfuris fupra diximus. Quædam
ad iudicandas controuerfias, quæ de rebus ciuilibus
interdum apud Theologos agitantur, ut quæ aduer-
fus Platoniam rerum communionem diximus. Est
autem in hac tota racione ftudiorum obseruandum
quomodo ea quæ difcimus in fingulis artibus ufui po-
funt effe in fummis artibus, quæ uel ad Reipublicas
regendas, uel ad priuatam uitam maxime neceffæ-
riæ funt.

Ciuitas eft focietas ciuium iure conftituta
propter

propter mu-
nfionem.

Ciue

stratus aut i-
nis omnium
clarius, tra-
Sicut omniu
tametsi diuer

Poli

dum quam a
eft, Recta

Reg

tus, admini

munem,
tus, in qu

an utilitate
tur.

Arij

cipatus, qui

publicam, q

degenerat

ci ad utilita

qualis olim
uidetur effe

Ter

eft penes p

propter mutuam utilitatem, ac maxime propter defensionem.

Ciues sunt qui in eadem societate, magistratus aut iudicandi potestatem consequi possunt. Finis omnium ciuium est publica utilitas, seu, ut dicam clarius, tranquillitas uel incolumitas publici status, Sicut omnium nauarum finis est incolumitas nauis, tametsi diuersa sint officia.

Politia est legitima ordinatio ciuitatis, secundum quam alij praesunt alij parent. Politia duplex est, Recta & Corrupta, Rectae species sunt tres.

Regnum est monarchia seu unius principatus, administrantis Rempublicam ad utilitatem communem, haec cum degenerat uocatur Tyrannus, in qua monarcha gerit imperium ad propriam utilitatem, Ceterum infra species regni tradentur.

Aristocratia est paucorum optimatum principatus, qui administrant Rempublicam ad utilitatem publicam, qualis est status ciuitatis Norbergae. Cum degenerat Aristocratia fit *ὀλιγαρχία*, cum pauci ad utilitatem potentium administrant ciuitatem, qualis olim fuit Romae status Syllae tempore, aut nunc uidetur esse Erfurdiensis Respublica.

Tertia species est cum summum imperium est penes populum, hanc cum degenerat uocat Aristoteles

C ij teles

teles δὲ ἀνορθοῦσι πρὶν qua uulgus auctoritatem suam
confert ad augendam potentiam tenuiorum ciuium
contra optimates, qualem statum somniabat plebs in
tumultu rusticorum aut qualis est propemodum Hel-
ueticiorum status.

Deinde agitur quaestio, quae species sit op-
tima, nec dubium est quin monarchia seu regnum sit
optimus status, ut docet Homerus, οὐκ ἀγαθὸν
πολυκιστοῦν ἢ τὸ κοίρανος ἔστω, sic iudicauerunt
etiam Persarum principes apud Herod. libro. iij.

Recentiores interpretes in hoc loco disputant
utrum oporteat unum aliquem hominem totius mun-
di monarcham esse, & quidam pronunciant Roma-
num Pontificem monarcham esse, ac sentiunt ei a
Christo commissam esse potestatem non modo docendi
Euangelij, sed etiam regna mundi constituendi &
transferendi. In hanc sententiam ex Graciano multa
testimonia citantur. Et uidentur mihi isti qui sic senserunt
maxime hac ratione decepti, quod sicut in lege
uident reges a Pontificibus ungi, Ideoq; iudicant re-
ges accipere imperium a Pontificibus. Ita ratiocin-
antur reges nunc oportere a Pontifici. imperia acci-
pere. Et cum Euangelium non ad unam gentem sed
ad omnes pertineat, ideo putant Pontificem simul ac-
cepisse potestatem imperia apud omnes gentes con-
stituendi. itaq; dant ei potestatem reges pro arbitrio
coegendi in ordinem & multa alia quae non est r. c.ena

Sere locus
pe conati s
& alios reg
suasum uulg
gladium (si
nere, Sed h
Christus eni
mundo. It
uos autem n
quibus consi
sed eternum
nat, ut ius
sanctorum
nationem,
ecantur, C
Sed de hoc
genter enim
scopi. Epif
mittere pea
stus inquit
potestas no
norum poss
mines ad o
uoluntate I
tes, minati
& reniisio

Sere locus, & hoc prætenu Romani Pontifices sæpe conati sunt imperatoribus eripere imperium & alios reges ex suis regnis eijcere, & diu fuit per suum uulgo Heresim esse, si quis neget utrunq; gladium (si enim loquuntur) ad Pontificem pertinere, Sed hæc opinio longe dissentit ab Euangelio, Christus enim inquit, Regnum meum non est de hoc mundo. Item, Reges gentium dominantur eorum uos autem non sic, Possunt & alia infinita citari ex quibus constat regnum Christi non esse civile regnum: sed æternum, Christus per spiritum sanctum ita regnat, ut iustificet & uiuificet & gubernet corda sanctorum. Interim tamen non abolet externam ordinationem, quæ instituta est a Deo, ut impij coercantur, & retineatur tranquillitas inter homines. Sed de hoc discrimine etiam alias diximus. Dili-
genter enim discerni debet imperium a potestate Episcopi. Episcopi officium est docere Euangelium, remittere peccata, minari iudicium Dei impijs, ut Christus inquit, ite prædicantes Euangelium &c. Hæc potestas non fert leges, de negocijs civilibus, de honorum possessionibus, non gerit gladium, ut cogat homines ad obediendum, tantum docet conscientias de uoluntate Dei, tradit Euang. absolutis paucifectas mentes, minatur impijs. In summa, docet de poenitentia & remissione peccatorum. Imperium uero potestas est

C iij leges

ritatem suam
orum ciuim
abat plebs in
modum Hela
pecies sit op
eu regnum sit
in a y a Dop
iudicauerunt
l. libro. iij.
loco disputant
nocius mun
anciant Roma
fenciunt ei a
modo docendi
instituenti &
raciano multa
i qui sic sense
sicut in lege
iudicant re
Ita ratiocia
imperia acci
am gentem sed
cem simul ac
es gentes con
es pro arbitrio
non est r. cen

leges condendi, ad prohibendas externas iniurias,
& gladio cogendi homines ad obediendum, & puni
endi eos qui legibus non obtemperant, Hæc definitio
sumpta est ex Paulo Roma. iij. potestas gerit gla
dium ad pacem honorum. Sicut autem coniugium
est ordinatio Dei, tametsi diuersæ res sint coniugium
& Euangelium, Ita imperium est ordinatio Dei,
tametsi Euangelium alia res sit. Est autem institu
tum imperium in his uerbis ad Noe dictis, si quis cla
rum testimonium requirit, Qui fuderit sanguinem
hominis, fundetur sanguis illius per hominem. Hic
enim ordinat hominem qui sumat poenas, Constituit
igitur magistratum. Præterea naturale iudicium ra
tionis est, oportere esse qui imperent. Est autem ius
diuinum, ut sæpe diximus, Ius naturale seu naturale
iudicium rationis. Est & in hoc præcepto institu
tum imperium, Honora patrem & matrem. Hic enim
præcipitur obediencia erga superiores. Quidam
falso dicunt, q̄ imperium det tantum consensus popu
li, Sicut Occam inquit, Nam principes iure eciam in
iuitis imperant & iure occupant imperia non modo
per electionem aut suffragia & consensum populi,
sed eciam per legitima bella oppressis latronibus, per
legitimam successionem &c.

Porro quidam disputauerunt Romanum ima
peratorem esse monarcham totius orbis terrarum,
& citat

& citauerunt
Augusto & c.
Sed in his ue
Cesari obedi
rarum ubiq̄
Scriptura in
tum magna
semper tene
mus nec Ro
re totius orb
li reges apu
per in mun
tuor imperi
narchia uo
ius habuerit
naucrunt,
bem terrar
coniungere
Euangelium
ta est Dei
abductus e
terrarum &
docere pos
sis ostende
ne quod ip
ni retineri

nas iniurias,
lum, & puni
Hec definitio
as gerit gla
m coniugium
m coniugium
rdinatio Dei,
utem institu
tis, si quis cla
rit sanguinem
ominem. Hic
as, Constituit
e iudicium ra
Est autem ius
seu naturale
cepto institu
rem. Hic enim
s. Quidam
nsensus popu
ure eciam in
ria non modo
nsium populi,
atronibus, per
Romanum im
bis terrarum,
& citis

& citauerunt ex Euangelio. Exijt edictum a Cesare Augusto &c. Item, Date Cesari quae sunt Caesaris. Sed in his uerbis praecipitur ut ij qui tunc parebant Cesari obediant ei, non praecipitur ut totus orbis terrarum ubiq; uni Romano principi obediat. Imo scriptura in alijs locis testatur fore, ut Romani qui tum magnam partem orbis terrarum tenebant, non semper teneant idem imperium, Sic igitur sententia mus nec Romanum Pontificem nec Caesarem oportere totius orbis terrarum monarcham esse, sed singuli reges apud suos imperant, quemadmodum semper in mundo diuersa regna fuerunt, Caeterum quatuor imperia ordine fuerunt, quae in Historijs monarchiae uocantur, non quia ubiq; regnauerint aut ius habuerint ubiq; imperandi, sed quia latissime regnauerunt, Voluit enim Deus per eam occasionem orbem terrarum Euangelio aperire & multa regna coniungere, ut facilius ad multos peruenire posset Euangelium. Apud Assyrios & Persas late propagata est Dei cognitio, postquam Daniel in Chaldaeam abductus est. Ita Romanis temporibus patebat orbis terrarum & erat tuta peregrinatio Apostolis, ut ubiq; docere possent. Possunt & aliae causae colligi, Fortassis ostendere uoluit Deus in hac regnorum mutatione quod ipse regna constituat, q non possint humana retineri, Voluit exemplum ostendere cum eripuit
C p regna

regna potentissimis populis quod puniat iniustos. & e
Ceterum hoc auget mirabiliter doctrinae Christianae
auctoritatem, quod sola scriptura ordine praedixit
successiones imperiorum, quae cum sic acciderint con
stat & a Deo traditam esse scripturam, & Deum
auctorem esse imperiorum. Quare meminerimus sem
per praesentia imperia religiose uenerari & colere
propter Deum qui sic ornat magistratus, ut glori
am sui nominis eis imperciat cum inquit. Ego dixi
Dij estis. Testatur enim sua auctoritate constitutos
esse magistratus, eosque uice Dei inter homines fungi.

DE VARIIS REGVM SPECIEBV S.

Rex proprie est summa potestas de qua nullus
superior magistratus iudicat. Variæ autem regum spe
cies extiterunt in mundo. Quia homines propter
diuersos regum mores, alias liberam potestatem eis
permiserunt, alias duxerunt astringendam & mo
derandam esse. Prima regni species est qualis fuit
Heroicis temporibus, ubi reges sine certis legibus
imperauerunt, sed ad utilitatem populi, qualis est do
mesticus principatus patrisfamilias in liberos. Hæc
forma plurimum habet humanitatis, sed in tanta pau
citate bonorum principum, rara est. Degenerat au
tem in deterioribus in Tyrannidem. Proprie enim uo
ant

ant Tyrannidem
scriptis legibus
suam utilitatem
tantum, sed n

Sunt
tur tanta pot
Scripto iure g
regni species
cum scriptur
custodes Re
ordinem, &
quibus scrib
Tales reges
seu αὐτοκρατο
m in potest
re, aut e
nunc talia r
& custode
certi princ
gum, Sed a
tutum est a
hæc uincula
ex parte co
da est hæc
sunt enim a
randam uin

at iniustos. & e
ine Christiana
rdine prædixit
acciderint con
am, & Deum
minerimus sem
rari & colere
tus, ut glori
uit. Ego dixi
tate constitutos
omnes fungi.

V M

is de qua nullus
tem regum spe
mines propter
potestatem eis
ndam & mo
st qualis fuit
certis legibus
qualis est do
liberos. Hec
d in tanta pau
Degenerat au
ppric enim uo
ant

ant Tyrannum qui unus rerum potitur, & sine
scriptis legibus imperat, & ui continet nuios & ad
suam utilitatem confert imperium, postulat non æqua
tantum, sed multa eciam contra subditorum utilitates.

Sunt igitur excogitata uincula quæ iniiceren
tur tantæ potestati, additæ sunt leges regibus, ut ex
scripto iure gubernarent rempublicam. Est igitur alia
regni species summum imperium, sed certo iure cir
cumscriptum, Quædam nationes eciam addiderunt
custodes Regibus, qui ius haberent redigendi eos in
ordinem, Sicut Lacedemonij addiderunt Ephoros
quibus scribit Thucydides licuisse capere regem,
Tales reges non sunt omnino ἀυτοκράτορες
seu αυτοκράτορες, Hoc est, non habent ita sum
mam potestatem, ut nemini liceat de eis iudica
re, aut eorum actionibus aduersari. Ac fere
nunc talia regna sunt. Habent enim leges, habent
& custodes. In Germania sunt electores in Gallia
certi principes curiæ perlamenti tanquam ephori re
gum, sed alibi plus alibi minus possunt. Neq; enim
tutum est aduersari regum cupiditatibus. Itaq; facile
hec uincula perrumpunt. Tantum religione aliqua
ex parte coherceri se paciuntur, Itaq; ualde commo
da est hæc principum & Episcoporum temperatura,
sunt enim appositi Episcopi tanquam ephori ad mode
randam uim regie potestatis. Et haud scio, an in sta
tua Da

tra Danielis lutum admixtum ferro significet hanc in
omnibus regnis Episcoporum & principum mixtu-
ram.

Magnæ hic questiones tractantur, utrum pri-
uatis hominibus liceat Tyrannos occidere, seu utrum
liceat uim illatam a domino contra suas leges ui depel-
lere cum uideatur subditus ei eatenus obstrictus esse
quatenus secundum leges imperat. De hac questio-
ne facilis est responsio Christianis. Nam Euangeli-
um omnem priuatam uindictam prohibet & Chris-
tus inquit, Qui acceperit gladium gladio peribit,
quare non licet Christiano occidere dominum quan-
tumuis Tyrannum. Præterea subditus non tantum ob-
strictus est domino propter illud pactum, quod inter
ipsum & dominum factum, alligat dominum ad cer-
tum ius, sed eciam cogitur subijci propter mandatum
Dei, quod iubet honore afficere eciam malos magi-
stratus, & uetat priuatos uim aduersus magistratus
suscipere. Hoc sequi tutissimum est Christiano.

Nonnulli reuocant hoc in dubium, ac disputant
licere priuato uim iniustam a magistratu illatam ui de-
pellere, sed ij humano more existimant, tunc quoq;
licere uim depellere cum licet non obedire, Nos autem
sciamus plurimum inter hæc interessè iuxta
Euangelium, quod uetat obedire si magistratus iu-
beant peccare, Et tamen priuatam uindictam

Quare

Quare Dani-
runt uim iniu-
dominis.

Quæ-
speciem appri-
as extare dispu-
ciunt subdito.
proprium. I-
cum Euangel-
textu ante qu-
libertatem ar-
Circumfer-
merat disput-
cationem m-
Is libellus dic-
dam, qui eo-
nator erat.
cum Euange-
re illa, quan-
niorem esse
de priore no-
tatam a Ioan-
tem sciencia
nes Politias
quæ timori
uum opus, s-

gnificet hanc in
cipum mixtu

ur, utrum pri
ere, seu utrum
s leges ui depel
obstrictus esse
e hac questio
Nam Euangeli
hibet & Chris
gladio peribit,
ominum quare
non tantum ob
m, quod inter
minum ad cere
oter mandatum
n malos magis
us magistratus
hristiano.

m, ac disputant
tu illatam ui de
t, tunc quoq;
dire, Nos au
interesse iuxta
magistratus iur
um uindictam

Quare

Quare Daniel, Propheta & Apostoli non depule-
runt uim iniustam, tametsi alicubi non obtemperabant
dominis.

Queri etiam hoc loco potest, quam regni
speciem approbet Deus. Ac memini hac de re uaria
as extare disputationes apud Theologos, quidam sen
ciunt subditos ubiq; uere seruos esse ac nihil habere
proprium. Alij contra hanc acerbitatem seruitutis
cum Euangelio pugnare disputant. Et hoc impio prae
textu ante quinquennium concitauerunt uulgus, ut
libertatem armis recuperaret oppressis principibus,
Circumferbatur impius ac sediciosus libellus in quo
merat disputatione q; oporteret Christianos habere uas
eationem munerum, & immunitatem tributorum.
Is libellus dicebatur scriptus esse a Schaplero quo
dam, qui eo tempore in urbe Memmingsi concio
nator erat. Haec posterior opinio praeterquam quod
cum Euangelio pugnat, perniciosior etiam est prio
re illa, quam iudicant aliqui tristiore ac inhumana
niorem esse. Itaq; posterior prorsus est repudianda,
de priore nonnihil disputandum est, quam memini agi
tatum a Ioanne Maiore Parisiensi Theologo, Sic au
tem sciendum est. primum q; approbet Deus om
nes Politias legitimas, hoc est, ut Paulus loquitur,
quae timori malo sunt operi, & honore afficiunt bo
num opus, seu quae sequuntur iudicium rationis, & le
gem

gem naturæ, & honesta præcipiunt, & turpitudi-
nem prohibent ac puniunt.

Talis Politia est ordinatio Dei, ubicunq; gen-
tium est, eciam si sit alibi clemencior forma imperij,
alibi durior. Nam ut in alijs regionibus in curatione
morborum acrioribus remedijs utendum est, in alijs
lenioribus, ita seuerioribus imperijs opus est, ubi ferro-
ciora ingenia sunt. Ea res peperit uarias formas im-
periorum. Alibi uere serui sunt subditi. Alibi regum
potestas legibus circumscripta est, & quedam libera-
tas concessa populis. Sicut in Germania, quia Roma
no iure utuntur principes, ideo non ubiq; omnes sub-
diti, proprie serui sunt. Approbat autem utranq;
formam Deus, & utroq; loco uult principes eo iure
quod receptum est, uti. In Historijs Regum, ubi Sa-
mueli ius regni describitur, probatur acerbissima for-
ma imperij, ornatur hoc titulo, q; ius sit Regum,
Significat enim spiritus sanctus legitimum imperium,
quamuis durum sit, tamen Deo probari. Et Ioseph
totam Aegyptum in acerbissimam seruitutem redegit.
Quare dubitari non debet, quin eciam tristior impe-
rij forma, si tamen nihil turpe præcipit, Deo probe-
tur. Neq; tamen ita iudicandum est, apud omnes gena-
tes oportere similem esse seruitutem. Vbi regum po-
testas legibus circumscripta est, quæ concedunt subdi-
tis tenere proprium, & alijs quibusdam beneficijs li-
bertatis frui, ibi Principes peccant, cum contra suas
leges

leges, eripiunt
seruis. Achab
pere uineam
Deus acerbam
ostendunt, ta-
lege moderat
as possessione
retinerent. A
proprium his
apud nos iud
pibus hunc re
esset possessio
nescio iuris

Ce te
cet dominis o
era literæ iul
unaquaq; fan
Ecclesiastico
& disciplina
culium reclin

Sed lib
ri debet. Nan
ra liberis imp
conferre faci
societatem qu
seripta. Itaq;
minimus no

et turpitudi-

ubicunq; gen-
forma imperij.
is in curatione
m est, in alijs
us est, ubi ferro
ias formas im-
i. Alibi regum
quædam libera-
ia, quia Roma
biq; omnes sub
autem utranq;
incipes eo iure
Regum, ubi Sa-
acerbissima for-
us sit Regum,
um imperium,
uri. Et Ioseph
ritutem redigit.
n tristior impe-
it, Deo probe-
ud omnes gen-
ubi regum po-
concedunt subdi-
um beneficijs li-
um contra suas
leges

leges, eripiunt proprias facultates subditis, tanquam
seruis. Achab rex Israelitarum iniuste conatus est eri-
pere uincam Naboth, Quamquam enim probauit
Deus acerbam imperij formam, ut uerba Samuelis
ostendunt, tamen in isto populo regiam potestatem
lege moderatus est. Lex enim tradiderat singulis su-
as possessiones, et uolebat ut familia patrimonialia sua
retinerent. Ad hunc modum apud nos, licet tenere
propriam his, quibus id imperij iura, ex quibus res
apud nos iudicantur, concedunt. Neq; licet princi-
pibus hunc reipublicæ statum temere mutare, Et uis
esset possessionem libertatis eripere his, qui eam be-
neficio iuris hactenus tenent.

Ceterum ubi uera est seruitus, tamen non li-
cet dominis omnia rapere. Nam ius naturæ et sa-
cræ literæ iubent seruis relinqui, quod ad uictum in
unaquaq; familia sufficiat, Sic enim scriptum est in
Ecclesiastico. Cibaria, et uirga et onus asino. Panis
et disciplina, et opus seruo. Et iura ciuilia seruis pe-
culium relinqui uolunt, et ubiq; fauent libertati.

Sed libertas habet certos fines, intra quos uersa-
ri debet. Nam et ius naturæ, et ius diuinum multa onc-
ra liberis imponunt, soluere tributa, parere magistra-
conferre facultates et corpus ad tuendam communem
societatem quociens opus est, et alia quædam iure de-
scripta. Itaq; libertate ita amplectamur, ut interea me-
minerimus nos et a Deo et a natura ipsa cogi ut pare-
amus ma

magistratibus, ut facultatibus nostris, & uita nostra
ciuilem societatem inuenimus.

DE LEGIBVS.

In extrema parte tercij libri disputatio con-
tinetur, utrum facius sit rempublicam administrare,
ex arbitrio boni principis, sine scriptis legibus, an
ex scripto, ac certo iure. Hæc quæstio eciam nostro
tempore sæpe agitari solet ab indoctis, qui cum excre-
ceant iudicia, ægre ferunt q̄ tanquam pueri, dicta-
ta Iurisperitorum subsequi coguntur, nec audent
quidquam de suo consilio statuere. Hoc regnum Iuris
consultorum homines ambiciosos urit. Et horum
amenciam adiuuant nonnulli literati, sed in alio doctri-
nae genere uersati, qui disputant legibus non posse o-
mnes causas comprehendere, & cum pleræq; res ex ar-
bitrio boni uiri iudicandæ sint, censent abolitis legi-
bus omnia permittenda esse prudentiæ & æquitati Iu-
dicis. Vident eciam formam iudiciorum ac fori, ubi
Iurisperitorum artibus lites in infinitum extrahun-
tur. Id non fieret, si Iudicis auctoritas ualeret & non
esset astricta legibus.

Recenset Aristoteles aliquot huiusmodi ra-
ciones, sed tandem decernit, tucius esse, ut res iu-
dicentur ex certis legibus, & scripto iure, quia non
sæpe con-

sæpe edtingi-
bus uideat, q̄
publicæ aut ta-
tem legibus mo-
aliqua recti sp-
nitius melius i-
gracia aut od-
nullis legum ui-
ros licentia r-
opus est, quæ
ranni, tamen pr-
diocria ingeni-
ne prodest, ca-
ut Medicinam.
tamen si non o-
quocies inter s-
nullam certam
le est autem ex
motus in rebus
lignitia prouid-
Sed fing-
& constantia
decipi possint.
commoueri qu-
rit, certum ex-
tuni litigatore.

et uita nostra

disputatio con-

administrare,

is legibus, an

o etiam nostro

qui cum exer-

n pueri, dicta-

ur, nec audent

c regnum Iuris

. Et horum

ed in alio doctri-

s non posse om-

raeq; res ex ar-

nt abolitis legi-

e et equitati lu-

um ac fori, ubi

titum extrahun-

ualeret et non

huiusmodi ras-

esse, ut res ius-

o iure, quia non

sepe con-

sepe edtingit iudex aut prudentia tanta, ut sine legi-
bus uideat, quid sit æquissimum ac maxime utile rei-
publicæ aut tanta iusticia, ut non sit opus eius potesta-
tem legibus moderari, sepe enim uirum mediocrem
aliqua recti species decipit, qui si legibus esset admo-
nitus melius iudicaturus erat. Interdum animo, qui
gracia aut odio impeditus est, morem gerit, quia
nullis legum uinculis tenetur. Nam bonos etiam ui-
ros licentia reddit deteriores. Quare istis uinculis
opus est, quæ etiam si perrumpunt aliquando Ty-
ranni, tamen prosunt ad regenda et coercenda me-
diocria ingenia. Præstat autem hoc quod in commu-
ne prodest, etiam si interdum secus aliquid euenit,
ut Medicinam colimus, quia sepe restituit ægrotos,
tametsi non omnes morbos tollere possit. Ad hæc
quociens inter se boni uiri in iudicando dissentirent, si
nullam certam formam haberent præscriptam? Faci-
le est autem ex talibus dissensionibus oriri maximos
motus in rebus publicis, quod ne accadat, summa di-
ligentia prouidendum est.

Sed finge ius dicere uiros summa prudentia,
et constantia præditos, qui nusquam falli, nusquam
decipi possint, qui neq; gratia, neq; odio affici aut
commoueri queant, tamen ad tranquillitatem prode-
rit, certum extare ius, et certas leges. Nam impor-
tuni litigatores, non obtemperant, non cedunt iudi-

D c i nisi

ei nisi certum ius sit. Semper accusant, aut fidem
aut diligentiam iudicis nisi intelligant quam habuerit
Iudex causam necessariam suae sententiae. Itaque scrip-
tum ius munit magistratus aduersus importunitatem
litigantium qui cum norunt ius, uident iudicem nihil
priuato affectu, nihil errore pronunciare, sed sequi
praescriptum, quod mutare illi non liceat. Et intelli-
gunt se hoc ius debere tolerare, quod excogitatum
est, non ad ullius gratiam, aut priuatam utilitatem,
sed ad retinendam societatem et tranquillitatem inter
ciues. Et ob hanc causam arbitror inicio leges esse
latas, cum antea res iudicarentur ex arbitrio magis-
tratum, semper enim uulgus queritur de magistras-
tribus, Itaque uisa est haec tutissima esse ratio compen-
sanda multitudinis, certas leges proponere, Nam
cum has recepissent, non licebat earum auctoritatem
detrectare. Et extabant causae rerum iudicarum,
quae liberabant iudicem suspitione gratiae, odij, et
erroris. Si erat iudicatum durius, legi imputabatur,
cui tamen irasci non licebat, cum omnibus placuisset,
cum antea ab illo ipso recepta et comprobata esset
in quem iam uidebatur esse inclemencior. Quam
quam quid opus est disputatione? Omnes usu periti
sunt in hac sententia, ut statuunt oportere ex scrip-
tis legibus ius dici. Et habent innumerabiles causas
suae opinionis, quas omnes hic recensere non est opus

Horum

Horum autem
non dum sunt

De a
nisi artificibus
blica regend
longe difficile
qua in re non
plurimum pe
non potest tr
haec impuden
interea memi
inscriptam e
non modo r
dum esse scia
iuuenum an
rimi facere,
magnum mo

Verb

νόμος κελ
του θεού κ
κελεύωρ, α
θυμία, τοι
ασιφφ, κ
περ άνευ ο
Qui legem

sant, aut fident
quam habuerit
cia. Itaq; scrip-
importunitatem
nt iudicem nihil
ciare, sed sequi
ceat. Et intelli-
mod excogitatum
uatam utilitatem,
quillitatem inter
inicio leges esse
arbitrio magis-
tur de magistras
se ratio compesa
proponere, Nam
rum autoritatem
um iudicatum,
gratia, odij, &
gi imputabatur,
inibus placuisset,
comprobata esset
encior. Quana
Omnes usu periti
portere ex scripa
merabiles causas
sere non est opus
Horum

Horum autoritatem conuenit sequi maxime illos, qui
nondum sunt uersati in republica.

De alijs artibus nullis iudicare permittitur
nisi artificibus, & usu peritis, At de ratione reipub-
licæ regendæ, quæ est haud dubie omnium arcium
longe difficilima, iudicant homines prorsus imperiti
qua in re non modo indignitas summa inest, sed etiam
plurimum periculi, quia labefactata autoritate legum,
non potest tranquillitas reipublicæ retineri. Quare
hæc impudencia publicis pœnis castiganda erat. Nos
interea meminerimus Aristotelis sententiam hac de re
in scriptam & insculptam animis, ut ius scriptum
non modo retinendum, sed etiam religiose colen-
dum esse sciamus. Ac tales uoces prodest inserere
iuuenum animis, ut assuescant amare leges, & plu-
rimi facere, quod quidem ad efficiendos bonos uiros
magnum momentum adfert.

Verba Aristotelis hæc sunt, Ο μὲν οὖν τὸν
νόμον κελεύω ἀρχεῖν, δοκεῖ κελεῖναι ἀρχεῖν
τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς νόμους. ὃ δὲ ἀνθρώπων
κελεύω, πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ ἰσχυρίαν, ἢ τε γὰρ ἐπι-
θυμία, τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἀρχοντάς δι-
αστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἀνδράς. διὸ
περ' ἀνευ δρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστίν, hoc est.
Qui legem uolunt ciuitati dominari, hi ui-
dentur

D ij

dentur Deum ac leges dominari uelle. Qui uero hominem dominari uolunt, hi beluam præficiunt. Nam huiusmodi quiddam cupiditas est, & iracundia magistratus deprauat quantumlibet bonos uiros. Ideoq; lex est mens sine cupiditate. Nihil grauius, nihil elegancius dici in hac causa potest, quam hoc ab Aristotele dictum est. Quod enim inquit, Deum dominari, si lex dominetur, significat legem certam quandam ac firmam sententiam esse, diuinitus in natura scriptam, & ut dicam clarius, uocem Dei, quæ iusta & iniusta discernit. Nam Philosophi, quemadmodum sentiunt esse aliquam mentem, quæ hanc rerum uniuersitatem conseruat, ita certas noticias, quæ cum homine nascuntur, & incicia sunt artium, diuinitus inditas esse naturæ hominis existimant. Nec errant hac in re Philosophi.

Iam ut aliæ nationes aliquando de suis legibus iure quæstæ sint, certe hoc tempore germanos minime decet queri, cum Romano iure utimur, quod est plenum humanitatis, atq; æquitatis, quod ab hominibus reipublicæ regendæ peritissimis scriptum est, quod hanc gentem, cuius olim summa barbaries fuit, ad micriorem ac humaniorem uitam traiecit. Hoc enim uere dici potest, quidquid est humanitatis priuatim in nostrorum hominum moribus, quid quid est ciuiliū officiorum in republica a Romanis legibus

legibus sumunt paulatim illam est enim par. istis legibus h. Iudæorum leg. illi genti mag. uenire. Neq; ponerentur. I. & uicia. So. multa de nat. manæ. Itaq; n. stant Roman. iudicijs, de co. natura, nuf.

Ac m. foro, tamen & acuenda modo ferend. doctrina con. aut leges co. us uidet aliq. publicam, u. iudicij max. bus, quid quam Papin. co. tribuit no.

Qui uero hominem
nam præfici-
uiditas est, &
tumlibet bonos
ate. Nihil gra-
a potest, quam
d enim inquit,
gnificat legem
m esse, diuini-
clarius, uocem
Nam Philoso-
quam mentem.
eruat, ita cer-
ntur, & incia
naturæ hominis
losophi.

o de suis legi-
pore germanos
o iure utimur,
equitatis, quod
ritissimis scrip-
im summa bar-
rem uitam tra-
idquid est huma-
m moribus, quid
lica a Romanis
legibus

legibus sumptum esse, quibus imbuti nostri homines
paulatim illam ueterem immanitatem exuerunt. Quæ
est enim pars uitæ ciuilibus, de qua non reperiantur in
istis legibus humanissima, & honestissima præcepta?
Iudæorum leges quanquam a Deo traditæ sint, tamen
illi genti magis conueniebant quam possint nobis con-
uenire. Neq; enim ideo latæ sunt, ut alijs gentibus im-
ponerentur. Lycurgi politia multa habuit incommoda
& uicia. Solonis leges ciuiliores fuerunt, sed in his
multa de matrimonijs & alijs rebus correxerunt Ro-
manæ. Itaq; nullius ciuitatis, nullus gentis leges præ-
stant Romanis, quæ de omnibus ciuilibus officijs, de
iudicijs, de contractibus, ita præcipiunt, ut nusquam a
natura, nusquam a ratione discedere intelligantur.

Ac meo quidem iudicio, si non uersarentur in
foro, tamen in scholis legendæ essent, & formandæ
& acuendæ iudicia de rebus ciuilibus. Quare nullo
modo ferenda est arrogancia istorum, qui sine hac
doctrina confidunt se uim æquitatis satis perspicere,
aut leges commodiores scribere posse, Scilicet meli-
us uidet aliquis Theologus, qui nunquam attigit rem
publicam, nunquam in foro uersatus est, quæ forma
iudicij maxime sit utilis reipublicæ, quid in contracti-
bus, quid in diuisione hereditatum æquum sit,
quam Papinianus aut Ulpianus, quorum uterq; uitam
construit non modo in his studijs & foro, sed etiam

D ij in mo

in imperii administratione, & grauiſſimis delibera-
cionibus de ſumma reipublicæ. Atqui noui multos,
qui cum in Eccleſiis docere debeant, tamen irrum-
punt in forum & curiam, & ſpreto Romano iure,
nouas leges ferre conantur. Et ad hanc rem non
uſum, non ingenium, non doctrinam aliquam ciui-
lem afferunt, ſed meram impudenciam cum extrea-
ma ſtulticia atq; impietate coniunctam. Hi ſe ipſi
tanquam Deos admirantur, præ ſe deſpiciunt omnes
Solonas, omnes Papinianos, omnes Pontanos. Veterem
doctrinam rerum ciuilium neq; norunt, neq;
noſſe ſtudent, ſed ſua ſomnia obrudunt hominibus,
eaq; pro oraculis haberi poſtulant. Huiusmodi theo-
logi, οὐτὲ δ' ἰναε εὐδ' ὄτες, οὐτὲ θ' ἑμισαε, ut
de Cyclopiſibus Homerus inquit, non hoc agunt ut
Chriſto, ſed ut ſibi regnum parent. Vidimus exem-
pla ante annos aliquot, Monetarij, Struthij, qui uul-
gus incitabant ut arma caperet aduerſus magiſtratus.
Nunc in quibusdam magnis ciuitatibus idem faciunt
concionatores. ſunt autores ſuis coniuratis, ut uim
parent aduerſus legitimos magiſtratus, ut excuſſo
Cæſare uindicerent ſe in libertatem, Miſceri uolunt om-
nia potius, quam ut ipſi regnum amittant.

Sed nonnulli prætexunt huic cauſæ pietatem,
negant Chriſtiano utendum eſſe legibus Ethnicorum.
Itaq; aut nouas conantur ferre, aut reuocant nos ad
Moſaicæ leges, ut Caroloſtadius, qui uehementiſſime
contendebat, exploſis Romanis legibus, Moſaicæ re-

cipiendas eſſe
retinendas
ti præcipit E
præſentibus
lex eſt uox n
natio Dei. N
tis ciuilibus
tem ait, ma

Qu
Moſi leges
Chriſtiane
nos ad ritus
tur Apoſtoli
gem Moſi
gentium, c
Chriſto, no
Moſaicam a

Sed obij
Omne q
Magiſtr
teſt eſſe cen
non habet u

Ergo q
Re
pliciter fal
manis leg
eſſe, & ſ

simis delibera
noui multos.
tamen irrum
Romano iure,
pauca rem non
aliquam ciui
cum extrea
m. Hi se ipsi
piciunt omnes
montanos. Vete
norunt, neq
t hominibus,
uiusmodi theo
dē. Mis q, ut
hoc agunt ut
idimus exema
uthij, qui uul
s magistratus.
idem faciunt
ratis, ut uim
s, ut excusso
cri uolunt om
ant.
uffa pietatem,
Ethnicorum.
uocant nos ad
chementissime
Mosaicas res

cipiendas esse, Verum nos sciamus presentes leges
retinendas & colendas esse. Nam ut presenti potesta
ti precipit Euangelium obedire, ita precipit legibus
presentibus parere. Et approbat leges illorum, quia
lex est uox magistratus. Et Roma. xiiij. uocatur ordi
natio Dei. Nam sine legibus, sine iudicijs, sine institu
tis ciuilibus nulla est in imperijs ordinatio, Paulus au
tem ait, magistratum, ordinationem quandam esse.

Quod uero non sit necesse reuocare in forum
Moisi leges, facile intelliget is, cui nota est natura
Christiane libertatis. Nam Euangelium non alligat
nos ad ritus aut Politiam Mosaicam, ut clare testan
tur Apostoli Actuum. xv. cum uetant imponere le
gem Moisi gentibus. Et argumentantur ex nomine
gentium, cum praedictum sit gentes credituras esse
Christo, non debere eas cogi ut recipiant politiam
Mosaicam alioqui enim desinent esse gentes.

Sed obijciunt aliqui.

Omne quod non est ex fide peccatum est.

Magistratus iudicans ex legibus Romanis, non po
test esse certus utrum placeat Deo sententia, quia
non habet uerbum Dei,

Ergo querat leges a Deo conditas.

Respondendum est ad minorem quae est sim
pliciter falsa. Magistratus enim iudicans ex Ro
manis legibus potest habere fidem, ac certus
esse, q̄ sententia Deo placeat. Habet enim

D iiij uerbum

uerbum Dei Romæ. xij. & alibi quo Deus approbat magistratum, & ciuiles ordinaciones. Hoc generale testimonium satis est ad confirmandam conscientiam, sicut in genere scriptura probat alia externa corporis officia, edere, arare, edificare. Et cum hæres sint subiectæ rationi, nihil opus est in scriptura singulas artes tradere. Scriptura reuelat nobis uoluntatem Dei, non hoc agit, ut architectonicam, medicinam, aut similes artes doceat, quæ ratione deprehendi possunt.

DOMINARI POTEST MAGISTRATUS QUAMVIS SIT IMPIVS.

Miras tragœdias excitauit alicubi Vuiglesus qui contendit eos, qui non habent spiritum sanctum amittere dominium, Et collegit multas Sophisticas rationes ad confirmandum hoc dogma. Nos testimonia quædam recitabimus ex scripturis, quæ ostendunt, q̄ imperia tenere possint, etiam impij. Christus enim inquit, Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Constat autem tunc fuisse impium Cæsarem. Et Paulus uocat Magistratum Dei ministrum, & scribebat hoc ad Romanos, ubi sciebat impios magistratus esse. Petrus iubet etiam iniquis magistratibus obedire. Christus inquit. Reges gentium dominantur, ubi aperte

aperte tribu
cionis titulu
Nabugdono
nus illos ma
& multiplic
manda sunt
ones, ut coi
rentur non
sed propter
datum Dei
priuatis mo

Et C
ter populi p
niciosos ma
mus, non ma
rio. Itaq; q
u p a r o u y t e
deceat prest
ordinatione
ne hanc ord
se uenerent

Ver
quædam an
ostendunt a
nio fuisse. S
Don

Deus appro-
bans. Hoc ge-
nerandam con-
firmabat alia ex-
emplum edificare. Et
nil opus est in
fortuna reuelat
architectonia
creat, quæ ra-

MAGI-
VIS

bi Vuiglefus
tum sanctum
Sophisticas ra-
Nos testimo-
quæ osten-
pij. Christus
sunt. Con-
. Et Paulus
scribat hoc
stratus esse.
is obedire.
nantur, ubi
aperte

aperte tribuit Regibus, quales tunc erant, domina-
tionis titulum ac laudem. Et Daniel clare dicit ad
Nabugdonosor q. Deus dederit ei regnum. Et Psal-
mus illos magistratus appellat Deos, quos obiurgat
& multipliciter accusat. Talibus sententijs confir-
manda sunt pectora piorum aduersus fanaticis opini-
ones, ut etiam malos magistratus tolerant, & uene-
rentur non propter priuatos mores magistratum,
sed propter ordinationem. Dei Functio ipsa, & man-
datum Dei considerari & coli debet, etiam si quid in
priuatis moribus uicij est.

Et Christianos hoc meminisse oportet, q. prop-
ter populi peccata Deus immittat nobis malos, & per-
niciosos magistratus. Nostra igitur peccata accuse-
mus, non magistratus, siquid incommodi est in impe-
rio. Itaq; quod ab Euripide dictum est, τὰς τῶν
ἡγετῶν ἀμαθίας φέρει χρεῶν, imprimis
debet prestare Christianos, qui sciunt imperia Dei
ordinationem esse, & habent grauissima præcepta,
ne hanc ordinationem perturbent, sed ut eam religio-
se uenerentur, & summa uoluntate pareant.

Verum ad excrucienda ingenia recitabimus
quædam argumenta Vuiglephi, sane spinosa, quæ
ostendunt autorem neuiquam simplici aut sano inge-
nio fuisse. Sic ratiocinatur,

Dominiuum civile fundatum est in naturali.

D v Naturale

Naturale dominium est esse iustum.

Ergo civile dominium est esse iustum. **M**inorem probat, quia Adam accepit dominium in Paradiso, cum originali iusticia.

Respondendum est, minorem esse falsam, quia naturale dominium non est esse iustum, nec oportet iustitiam presertim priuatam coniunctam esse, cum dominacione. Quoniam enim Adam cum accepit dominium iustus erat, tamen amissa originali iusticia, cum non moreretur non amisit dominium, sicut nec rationem amisit. Nihil enim est dominium naturale, nisi iudicium rationis, statuens quomodo et quo ordine rebus naturalibus commode uti possimus ad tuendam uitam.

Si quis hanc solutionem cauillabitur, poterit opponi ratio firmitior. Dominium civile fundatum esse in ordinatione Dei, ordinatio Dei instituta est etiam post peccatum Adæ. Igitur dominium civile potest contingere malis. Semper autem firmiora sunt que sumuntur a iure diuino, et ex scripturis, quam que sumuntur a ratione. Ideo proximo argumento facile potest euertere ratio Vuiglephi. Minor autem est manifesta, quod sit ordinatio Dei, ut aliqui imperarent, et alij pareant. Hæc instituta est, uel in hoc precepto, Honora patrem et matrem, uel in uerbis ad Noe dictis. Si quis fuderit sanguinem hominis, fundetur

fundetur sanguis
commissum

Dem

peccatum, a
necessarius

Po test igitur
finiri, quod

presint, a
Adam post

gis sicut retr
est executio

nistrentur r
mandare ma

nistracione

ctus quidam
futura esset

magistratus

cies Deum o
ullius familia

sediciosi hor
non soluendi

non posse, s
est inuenire

Argumenta

Imp

Erg

fundetur sanguis eius per hominem, uel cum Adæ
commissum est imper um in familiam .

Deniq; lex cepit esse necessaria , post Adæ
peccatum , ad coercedos impios , Ergo cepit etiam
necessarius esse magistratus qui legem exequeretur .
Po test igitur Dominium naturale hoc quoq; modo de
finiri , quod sit lex naturalis , quæ ordinet certos , qui
presint , ad coercedos impios . Constat enim
Adam post peccatum retinuisse noticiam naturalem le
gis sicut retinuit rationem . Porro ciuile dominium
est executio dominij naturalis . Nam ut ordine admi
nistrentur res publicæ , necesse est certis personis
mandare magistratus , & reliquis interdiceret admi
nistracione . Id dicitur ciuile dominium , estq; effe
ctus quidam dominij naturalis . Quæ uero confusio
futura esset rerum publicarum imo & familiarum , si
magistratus , si parentes amitterent dominium , quo
cies Deum offenderent . Numquam certa pax esset ,
ullius familiæ , aut ciuitatis . Quotidie enim haberent
sediciosi homines causam eripicendi imperia dominis ,
non soluendi creditum , cum disputarent dominos esse
non posse , siqui reposcerent creditum . Facile enim
est inuenire in altero peccatum , quod allegari posset .
Argumentatur & hoc modo Vuiglepbus .

Impij quidquid agunt , iniuste agunt ,
Ergo etiam iniuste possident res , & imperia .
Non

um.
stum. Mis
minium in Pa
e esse falsam ,
tum, nec opor
um etiam esse,
dam cum acce
originali iusti
minium , sicut
minium natu
quomodo &
le uti posimus
bitur , poterit
ile fundatum
i instituta est
minium ciuile
firmiora sunt
ripturis , quam
o argumento
Minor autem
aliqui impe
st , uel in hoc
 , uel in uerbis
nem hominis ,
fura

Non sunt igitur uere domini.

Respondendum est, non sequi q̄ non sint uere
domini, tantum hoc sequi q̄ dominio abutantur, quia
non addunt fidem erga Deum. Neq̄; uero hic abusus
pugnat cum natura dominij. Vt si quis argumentetur.

Impij quidquid agunt, iniuste agunt

Ergo etiam iniuste comedunt.

Igitur non uere comedunt.

Hic manifeste apparet posterius consequens
ἐνακόλουθον esse. Iniuste possidere, sicut iniuste
comedere significat sine fide coram Deo possidere,
aut comedere. Non significat ipsam possessionem ma-
lam esse, aut cibum malum esse. Sed pudet recitare
tam procul accersitas et molestas auillaciones.

Quoniam prodest interdum in talibus disputa-
tionibus hęc exempla ostendere iuuenibus,

ad acuenda iudicia, ut uideant qua-

libus somnijs fanaticę mentes

cum a ueritate semel de-

errauerunt, de-

cipiantur.

ERRATA.

IN Prefacione lege.
Initiant pro inicianur.
C. VI. lege.
Et tamen priuatam uindictam prohibet.

IMPRESSVM PER IO
SEPHVM CLVG.
XXX.

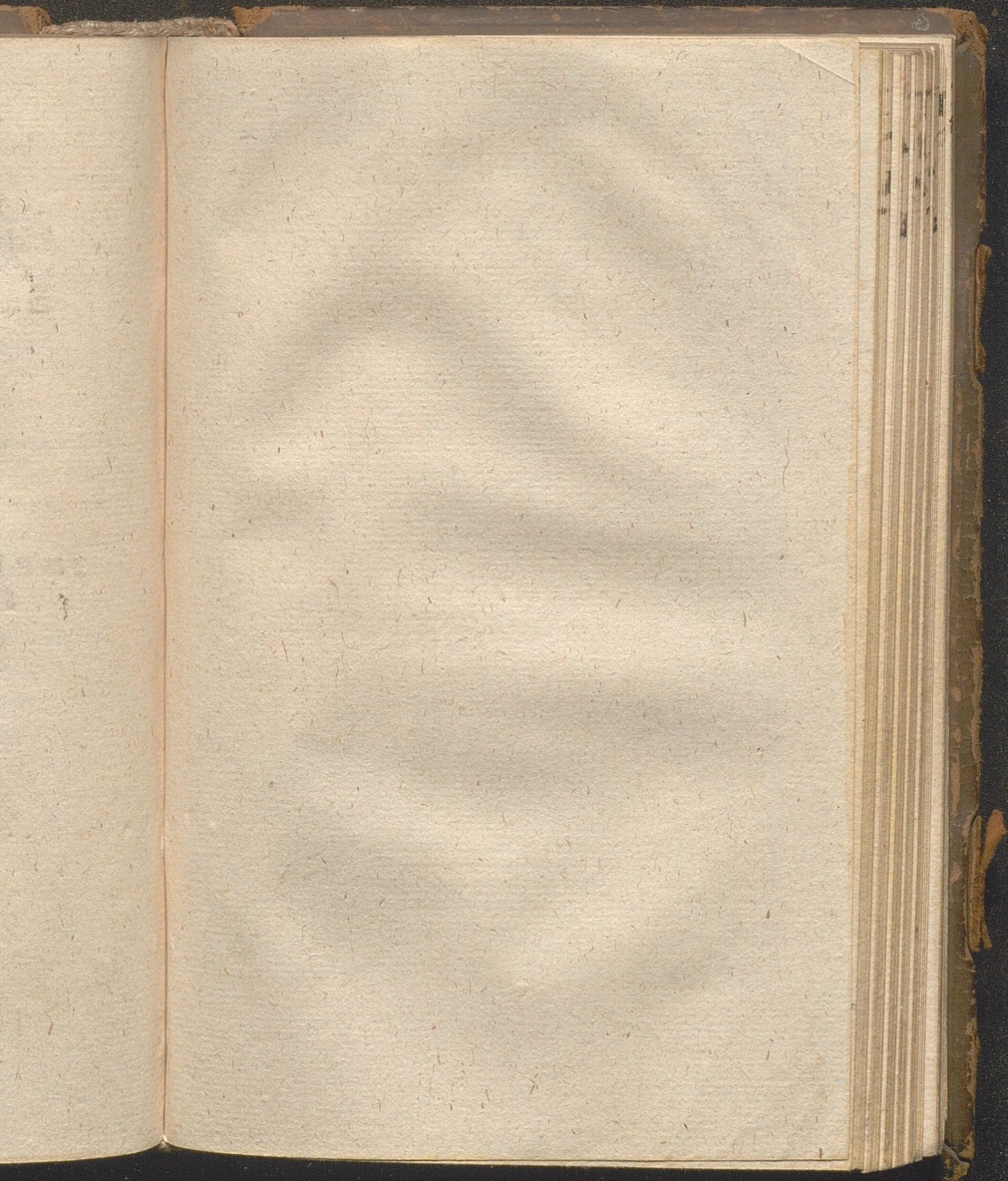
non sint uere
utantur, quia
pro hic abusus
argumenta

unt

consequens
sicut iniuste
eo possidere,
fessionem ma
udet recitare
cauillationes.
ous disputa
uibus,
qua
s

1402
1403

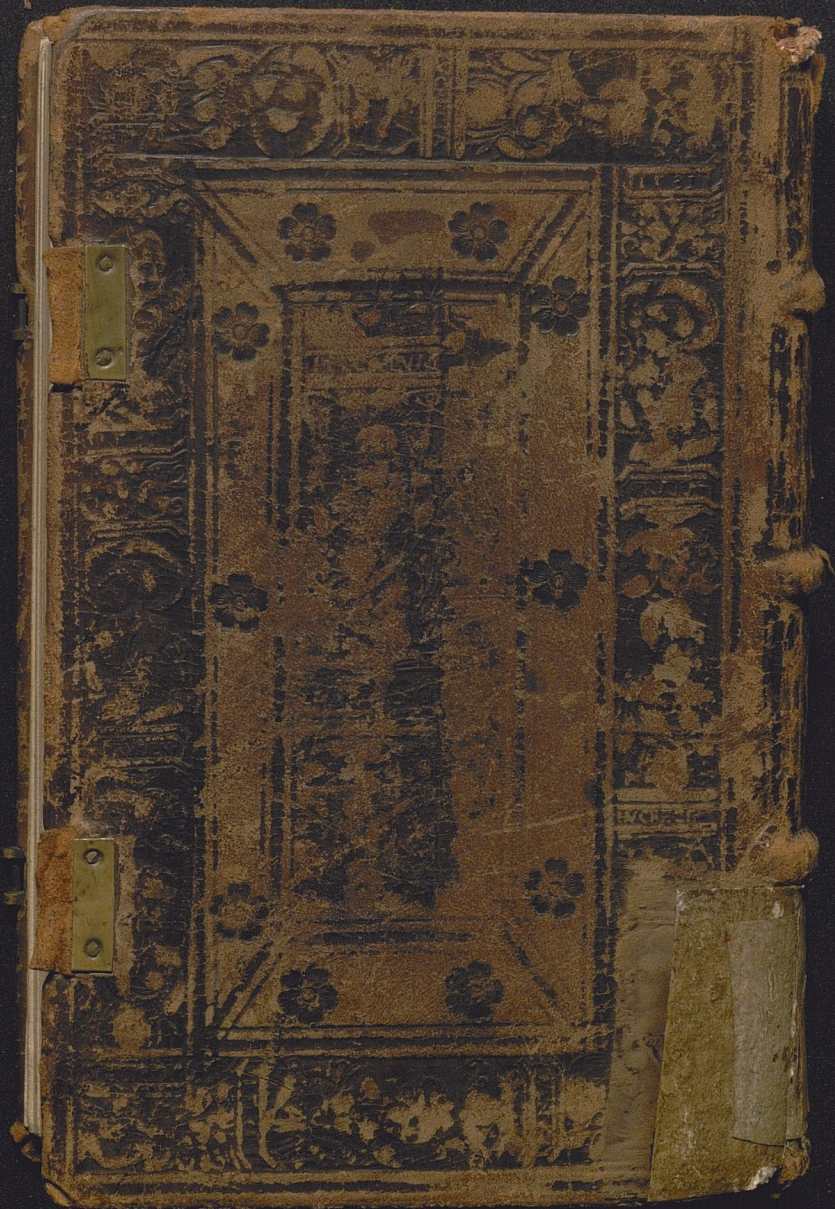
1402

ofn.
stritru
nny
mli
a gtor
negat
a rntat
equatir

Ina natura aut arte recognata fimm
propria sunt n̄ que fortuito
veniunt

IN ECTI
CAM
ARIS
TOTI

